Leksički razvoj standardnog hrvatskog: odnos institucionalnih tvorenica i spontano proširenih posuđenica

Sertić, Davor

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:768863

Rights / Prava: Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / disertations

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij novinarstva

Davor Sertić

Leksički razvoj standardnog hrvatskog: odnos institucionalnih tvorenica i spontano proširenih posuđenica

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij novinarstva

Davor Sertić

Leksički razvoj standardnog hrvatskog: odnos institucionalnih tvorenica i spontano proširenih posuđenica

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Žanić

Student: Davor Sertić

Zagreb

Lipanj, 2021.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad *Leksički razvoj standardnog hrvatskog: odnos institucionalnih tvorenica i spontano proširenih posuđenica*, koji sam predao na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Ivi Žaniću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

SADRŽAJ

1.UVOD 1

2. KLJUČNI POJMOVI 2

2.1 NOVOTVORENICE ILI NEOLOGIZMI 2

2.2 INSTITUCIONALNE TVORENICE 5

2.3 JEZIČNO POSUĐIVANJE 6

3. PURIZAM 7

4. PURIZAM U HRVATSKOJ 10

5. NAGRADA ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ 13

5.1 REAKCIJA JAVNOSTI NA NAGRADU *DR. IVAN ŠRETER* 16

6. PRIHVAĆANJE NOVOTVORENICA U STANDARDNI HRVATSKI JEZIK 18

7. ANKETE 23

8. ZAKLJUČAK 35

9. LITERATURA 38

SAŽETAK 41

SUMMARY 42

Popis Ilustracija:

Tablice:

Tablica 1_____str. 25

Tablica 2_____str. 27-29

Tablica 3_____str. 31-32

Tablica 4_____str. 33-34

Slike:

Slika 1: Stupanj obrazovanja_____str. 30

1.UVOD

Hrvatska kultura i jezik su kroz povijest bili pod jakim utjecajem drugih kultura i naroda. Utjecaj talijanskog venecijanskog dijalekta može se najviše primijetiti na jugu Hrvatske: *poneštra, lancun, butiga, ćakula, borša.* Njemački je jezik tijekom 18, 19. i 20. stoljeća u naslijeđe hrvatskomu ostavio riječi poput *šleper, bremza, šteker* i druge. Na hrvatski su utjecali i mađarski jezik: *lopov, čipka, lopta, šogor*, turski jezik: *šećer, jastuk, bakar, bubreg, kavga*, ali i drugi, rjeđe spominjani jezici poput češkoga, ruskoga i francuskoga (Brdar, 2010: 217). Razlozi zbog kojih je koji jezik i kada utjecao na hrvatski proizlaze iz njegova ugleda. Onaj jezik koji je u određenom periodu "popularan" svakako će biti meta drugim jezicima da iz njega posuđuju i preuzimaju riječi. U zadnjih tridesetak godina, na hrvatski je jezik, kao i mnoge druge "male" jezike, najviše utjecao engleski. Anglizmi su se proširili medijskom, kulturnom i političkom scenom (Opačić 2007b: 280). Dio te engleske terminologije prihvaćene od strane govornika može se pripisati razvoju suvremene tehnologije koji često domaće govornike uhvati nespremne u pronalasku odgovarajućih termina.

Osim same tehnologije, glazba je također jedan od dominantnijih načina kako strana terminologija pronalazi put u naše domove. Hrvatska gleda na britansku i američku glazbenu scenu kao na nešto čemu se treba težiti i time otvara vrata njihovim utjecajima. Ukoliko se na vrijeme ne pronađe dovoljno prikladna riječ koja bi zamijenila stranu, ta se strana ukorijeni među govornicima (Brdar, 2010: 218).

Ako postoji struja koja je "za" nešto, automatski se stvara struja koja je i "protiv" toga. U ovom slučaju govorimo o jezičnim puristima koji takve strane jezične utjecaje vide kao udar na nacionalni identitet jer je jezik ono što "nas određuje, po jeziku smo ono što jesmo"(Vrcić - Mataija, Grahovac- Pražić, 2006: 178). U ovom ću radu pokušati objasniti povijest i nastanak ideje o natječaju za najbolju novu hrvatsku riječ *Dr. Ivan Šreter* i jesu li njeni korijeni u jezičnom purizmu. Budući da je sama definicija jezičnog purizma široka i mnogi je jezikoslovci drugačije definiraju, bitno je shvatiti motive iza samog natječaja. Stvaramo li nove riječi kako bismo zamijenili prihvaćene posuđenice u svrhu purističkog očuvanja "čistoće" jezika ili samo pokušavamo smisliti izraze za novonastale pojave – to je bitna, no često i nerazdvojiva, razlika u procesu stvaranja novotvorenica.

2. KLJUČNI POJMOVI

2.1 NOVOTVORENICE ILI NEOLOGIZMI

U traženju definicije neologizma okrenuo sam se internetskom izdanju *Hrvatske enciklopedije* u nakladi Leksikografskog zavoda (2021):

> *Neologizmi - (franc. néologisme, od neo- + -logizam) ili novotvorenica, novostvorena riječ ili izraz koji nisu općenito prihvaćeni, npr. predočnik (za ekran), ili riječ koja se počne upotrebljavati u novome značenju, npr. mreža (za engl. network). Novotvorenice nastaju kako bi se njima označili novi sadržaji (novi pojmovi, posebno proizvodi, ustanove i sl.), kako bi se osvježila komunikacija, odn. kako bi se učinila zanimljivijom, duhovitijom, originalnijom i sl. Često se susreću i u knjiž. djelima (posebice u pjesništvu, gdje su redovito stilski obilježene, pa time mogu imati i estetski relevantne funkcije). Najviše se ipak upotrebljavaju u zatvorenim krugovima specijalnih jezika, npr. u jeziku znanosti i/ili umjetnosti, u jeziku zatvorenijih društvenih ili profesionalnih skupina (npr. u jeziku liječnika, gradske mladeži, vojnika, zatvorenika i sl.). Određen broj novotvorenica nastaje i kao rezultat purističkih nastojanja, npr. kopnica (za sidu), upisnik (za registar), samovoz (za automobil) i sl. Kada novotvorenice postanu općeprihvaćene, prestanu biti novotvorenice i postanu sastavnim dijelom općega ili specijalnoga leksika. Tako su npr. riječi tipa* brojka, glasovir, glazba, krivulja, predodžba *izvorno novotvorenice koje je skovao B. Šulek, a danas su posve obične i svakodnevne riječi hrv. standardnoga jezika. Općeprihvaćenima postaju ne samo one novotvorenice koje su načinjene po tvorbenim zakonitostima (kakve su spomenute), nego katkada i one koje se ne smatraju dobro načinjenima, kao što je npr. riječ (također izvorno Šulekova novotvorenica)* kolodvor.

Ako uzmemo *Rječnik hrvatskog jezika* (Anić, 1998: 1430) naći ćemo neologizme definirane kao "u novije vrijeme preuzetu izrazitiju novost prema postojećem rješenju (riječi, izrazu) ili novu upotrebu stare ili nekad konstruirane riječi ili značenja". Teško je izdvojiti jasnu definiciju neologizma jer su postojeće neujednačene i neodređene. Kada dođe do potrebe za novotvorenicom, evo što Franičić, Hudeček i Mihaljević navode kao glavna pravila kako normirati novi naziv:

"1. Domaće riječi imaju prednost pred stranim (npr. obavijest ili podatak pred informacija; knjižnica pred biblioteka ...). ...

2. Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd. (referencija pred referenca, licencija pred licenca...). …

3. Proširenija i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim, npr. iako naziv računač prema svim jezičnim zahtjevima zadovoljava kao zamjena za kompjuter, u struci je prevladao naziv računalo koji također zadovoljava sve jezične zahtjeve pa nema razloga da se taj naziv mijenja.

4. Naziv mora biti usklađen sa (fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim) sustavom hrvatskoga standardnog jezika (npr. *brojčano-slovni* bolje od *brojčano-slovčani* kao zamjena za *alfanumerički, elektronski* je tvoreno od elektron, a *elektronički* od elektronika...). ...

5. Kraći nazivi imaju prednost pred duljim (npr. dvosvezačna / višesvezačna publikacija kraće je nego publikacija u dva sveska / više svezaka, *istodobno* ima prednost pred *u isto doba*).

6. Naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojeg se ne mogu tvoriti tvorenice, npr. od naziva šminka mogu se tvoriti nazivi šminkati, šminker, šminkerov, šminkerski, šminkerica, šminkeričin, dok se od naziva make-up ne mogu tvoriti drugi nazivi.

7. Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja, npr. za engleski browser predlagali su se hrvatski nazivi preglednik i prebirnik. Tvorbeno oba naziva odgovaraju. Nedostatak je naziva preglednik što se pojavljuje i kao istovrijednica za engleski viewer pa je stoga za browser možda bolje upotrijebiti prebirnik. Višeznačnost se nažalost ne može uvijek izbjeći. Hrvatski računalni naziv sličica pojavljuje se kao zamjena za čak devet engleskih naziva: icon, pic, pix, thumbnail, picture, button, clip, figure, clipart.

8. Nazivi se ne smiju bez valjana razloga mijenjati – ako jedan naziv već ima određeno značenje, ne treba istomu nazivu davati nova značenja te ako je jednome značenju pridružen jedan naziv, ne treba mu pridružiti drugi. Tako je u hrvatskoj tradiciji bila usvojena posuđenica norma, ali se pod utjecajem engleskog jezika sve češće u istome značenju upotrebljava i naziv standard. Zbog ovoga načela naziv norma ima prednost pred nazivom standard, pa Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo objavljuje hrvatske norme, a ne hrvatske standarde.

9. naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnom sustavu. Tu se jasno vidi koliko je sustavnost odnosa važna za normiranje u nazivlju. Ista načela vrijede i za stvaranje novih naziva." (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2005: 221-223)

Neologizmi se, prema Mikić Čolić (2012), dijele u tri kategorije prema kriterijima prirode inovacije, razloga njena nastanka i podrijetla. Kriterij koji neologizme dijeli s obzirom na prirodu inovacija dalje možemo podijeliti na formalne i semantičke neologizme. Kriterij razloga nastanka neologizama dalje

dijeli neologizme na one koji ulaze u jezik iz komunikacijskih razloga (denominativne) i one koji su nastali kao potreba u zatvorenim jezičnim skupinama iz estetskih razloga (konotativne). Kriterij podrijetla neologizama dijeli ih na one koji su sastavljeni od domaćih ili udomaćenih sastavnica i one sastavljene od stranih sastavnica ili njihovom kombinacijom s domaćim sastavnicama. Autorica zaključuje da je, ako se vodimo gorespomenutom podjelom neologizama, vidljivo kako su neki neologizmi nastali sastavljanjem jezičnih jedinica stranog podrijetla koje u jezik ulaze na sličan način kao i kod procesa jezičnog posuđivanja: kroz jezične kontakte uslijed tehnoloških dostignuća, novih pojava ili predmeta.

Vesna Muhvić-Dimanovski dijeli neologizme u četiri kategorije: primljenice, pseudoprimljenice, domaće nove riječi i nove-stare riječi. Pobliže ih određuje ovako.

PRIMLJENICE - “"Posuđenice tvore najveći dio neološkoga leksika jer je očito nemoguće očekivati kako će svaka nova riječ koja se u nekom jeziku pojavi zajedno s 'uvezenim' pojmom odmah biti prevedena.“ Ona vidi da je takav idealan scenarij teško izvediv, čak nemoguć. To potvrđuje činjenicom da se, iako je u nekim zemljama, zahvaljujući izraženijem purističkom stavu, udio posuđenica manji ”pokazalo da nigdje nije moguće odmah stvoriti domaće zamjene za kakvu stranu riječ. Zbog toga se mnoštvo (identičnih) posuđenica javlja u svim jezicima, dakako više ili manje prilagođenih konkretnome jeziku” (2005: 39).

PSEUDOPRIMLJENICE - "Riječi toga tipa zaista predstavljaju apsolutnu novinu jer ne postoje kao model u stranom jeziku, nego se posve slobodno oblikuju u nekom drugom jeziku" (2005: 47).

DOMAĆE NOVE RIJEČI - "U svakoj jezičnoj zajednici stanovit broj neologizama nastaje kao posljedica potrebe imenovanja nekih posve lokalno ograničenih novih pojava, pojmova ili predmeta.” Nadalje, potreba za stvaranjem često se veže uz intenzivnija društveno-politička previranja, uvođenje novih administrativnih mjera karakterističnih za to područje. “Logično je da se u takvim situacijama ne posiže za posuđivanjem iz drugih jezika jer treba naći novu riječ za novi pojam svojstven samo jednoj, domaćoj, jezičnoj zajednici. Budući da tu nema sadržajnog poticaja izvana, nema stranoga modela koji bi bio uzorom, jezik jednostavno koristi svoje 'unutarnje rezerve'" (2005: 49).

NOVE-STARE RIJEČI – Autorica ističe kako pritom ne misli na oživljenice, stare riječi koje su iz nekog razloga potisnute te su nakon nekog vremena doživjele ponovnu revitalizaciju, nego na riječi koje ”sasvim neočekivano, a ponekad i iz sasvim očitih razloga dožive masovnu uporabu, odnosno na frekvencijskoj se listi naglo uspinju na vrlo visoko mjesto. Primjera takvih riječi u svim je jezicima mnogo: neke su prostorno ograničene, dok su druge u velikoj mjeri rasprostranjene širom svijeta” (2005: 51).

2.2 INSTITUCIONALNE TVORENICE

Većinu današnjih neologizama možemo pripisati globalizaciji i sve intenzivnijem povezivanju naroda i kultura kroz gospodarstvo, kulturu i politiku. Potreba za novotvorenicama se sama stvara kroz tehnološki napredak te je razumljivo da su neke nove pojave teško objašnjive zatečenim terminima. No, što ako postoji zadovoljavajući izraz, sastavljen od elemenata strane riječi, koji su govornici prihvatili, a pokušava ga se zamijeniti neologizmom koji je "čišći" i više hrvatski? Takve neologizme možemo nazvati institucionalnim tvorenicama. Kako definirati institucionalne tvorenice? Radovan Lučić ih naziva *uvedenicama* te ih pripisuje, referirajući se na jačanje nacionalnog identiteta uslijed raspada Jugoslavije, sklonosti hrvatskog jezika da tradicionalno teži purizmu, Jezik je, drži on, "u ulozi simbola nacionalne zajednice na društvenoj prekretnici, počeo profilirati svoj lik tražeći rješenja u prvom redu na leksičkoj razini koja je najprozirnija i time najprepoznatljivija."(Lučić, 2007: 337). On vjeruje kako su inicijatori takvih uvedenica razni političari, društveni djelatnici i jezikoslovci, za koje naglašava kako su uglavnom starije generacije, dakle oni koji su imali priliku iskusiti neke oblike nasilja nad svojim jezikom. "Vjerojatno poneseni osjećajem nepravde koja im je nanijeta u prošlost, a smatrajući da znaju što je najbolje za opće dobro, pokrenuli su, potaknuti i podržani ideologijom nove vlasti, izrazito purističku jezičnu politiku ne uzimajući u obzir praktične potrebe jezične zajednice" (Lučić, 2007: 338).

Kakav je odnos institucionalnih tvorenica naspram spontano proširenih posuđenica među govornicima? Teško da možemo među govornicima tijekom neformalnog razgovora čuti neke od institucionalnih tvorenica nastalih kroz razne natječaje ili, kako se Lučić izrazio, jezičnim inženjeringom, tj. "sustavnim usmjeravanjem jezičnog razvoja u nekom smjeru koji država smatra politički poželjnim" (2007: 340). Ima li javnost određeni animozitet prema instituciji i smatra li da nam se tim putem nameću riječi koje nam ne dolaze prirodno? Jedna od teza uspješnosti novonastale riječi je sam autor riječi. Tu tezu možemo proširiti na motiv autora, na pitanje je li do novotvorenice došao spontano ili je pak novotvorenica rezultat "domaće zadaće" prema nekom obliku institucije. Nastanak institucionalnih tvorenica nije spontan već promišljen i mimo potreba svojih korisnika (Kapović, Starčević, Sarić, 2016: 46). Motiv njihova nastanka možemo pripisati jezičnom purizmu i težnji jezikoslovaca da "očiste" jezik od nepotrebnih tuđica i posuđenica. Institucionalne tvorenice možemo definirati i kao stilističke neologizme jer su, na neki način, nastale iz estetskih (purističkih) razloga odnosno nije postojala komunikacijska potreba za njima te se, vjerojatno, neće zadržati u općem leksiku.

Lučić ističe kako se zbog politike uvedenica (institucionalnih tvorenica) od devedesetih godina linija elasticiteta na višim funkcionalnim stilovima linija izravnala dok je ona u nižim stilovima zadobila

dublje amplitude. U prijevodu, "kolebanje između usvojenih postojanica i nametnutih uvedenica intenziviralo se. Sukladno tome povećao se i razdor između govornog i pisanog jezika" (2007: 343).

2.3 JEZIČNO POSUĐIVANJE

Kroz povijest jezici su odnosno njihovi govornici dolazili u kontakt iz mnogih razloga, među kojima su ratovi, migracije, kulturna razmjena, tehnološka dostignuća, migracije... Mnogi su se lingvisti kroz godine pozabavili temom jezičnog posuđivanja, a prvu definiciju je dao Hermann Paul:

> Jedan jezik utječe na drugi ako prima strani materijal i ako se njegov vlastiti jezični materijal formira prema stranim uzorima. Lingvističko posuđivanje može biti rezultat potrebe i mode. (Filipović, 1986: 23)

Hrvatski jezik je ispunjen posuđenicama, posebice iz engleskoga jezika. Posuđivanje je proces preuzimanja jezičnih jedinica iz jednog jezika u drugi. Može biti posuđena jedna riječ, sveza riječi ili čitave konstrukcije (Samardžija, 1995: 45). U tom se procesu trebaju razlikovati dva pojma: jezik davalac i jezik primalac. Prvi je onaj iz kojeg je posuđena jezična jedinica dok je drugi onaj kojemu se posuđuje određena jezična jedinica. Proces posuđivanja mogu potaknuti dvije glavne skupine razloga: unutarjezični i izvanjezični (Markuš, 2016: 2). Unutarjezični se razlozi primjenjuju kada u hrvatskom jeziku nema odgovarajućeg prijevoda ili zamjenske riječi za neki termin te nastaje praznina u kojoj je najjednostavnije preuzeti riječ iz stranog jezika i time "zakrpati" vlastiti leksički sustav. Kad govorimo o izvanjezičnim razlozima za posuđivanje govorimo o političkim vezama među narodima različitih jezika, njihovim kulturnim, gospodarskim, tehničkim vezama te zemljopisnoj blizini i jezičnim dodirnim područjima. Važno je napomenuti da je posuđenica vezanih za izvanjezične mnogo više nego onih vezanih za unutarjezične razloge.

Prema jednom od začetnika teorije jezika u kontaktu i dvojezičnosti, Urielu Weinreichu, posuđenice se dijele u dvije kategorije, potrebne i nepotrebne. U kategoriju nepotrebnih posuđenica stavlja one koje dvojezični govornik rabi iz jezika koji se smatra prestižnim kako bi time dosegnuo društveni status koji simbolizira znanje tog jezika (Drljača Margić, 2011: 54). Drugim riječima, s ironijom, "kako moderno zvuči kad naknada postane kompenzacija, zaplet – komplikacija, put i odnos – relacija, položaj – situacija, rješenje – solucija, raspodjela – distribucija, obala – rivijera, a zapreka – barijera!" (Babić, 1990: 86).

Nasuprot tome, Kapović, Starčević i Sarić smatraju kako se Babićeva stajališta, prikazana ovim citatom gdje napominje kako se posuđenice koriste iz luksuza, ne bi smjela prikazivati kao legitimna jezikoslovna pozicija jer je riječ o "političkim idejama i preferencijama koje se ne može prikazivati kao znanstveno utemeljeni pristup jeziku" (2016: 55). Naposljetku, Drljača Margić zaključuje kako

> možda takozvane posuđenice iz luksuza i nisu uvijek nužne, no držimo da ih to nikako ne čini nepotrebnima, posebice ako se u obzir uzme cijela paleta govornikovih jezičnih i društveno-psiholoških potreba, od potrebe da se precizno, ekonomično i kreativno izrazi pa sve do njegove potrebe za luksuzom" te dodaje kako su anglizmi drugačije prihvaćeni i shvaćeni te "nose drugačije konotacije i bude drugačije asocijacije od njihovih domaćih zamjena, pa je pogrešno reći da se rabe nauštrb domaćih izraza. Paralelna uporaba anglizama i njihovih domaćih zamjena omogućuje značenjsku, stilsku i funkcionalnu razvedenost jezika i otkriva svu slojevitost jezične uporabe. Svaka je posuđenica stoga potrebna jer ne samo da se govornik u danome trenutku uspije njome bolje izraziti no što bi uspio domaćom zamjenom već nerijetko i samim izborom posuđene riječi on izražava dio sadržaja (2011: 66).

Jezično se posuđivanje dijeli u tri kategorije: izravno, posredno i kružno. Izravno posuđivanje označava nedostatak posrednika između jezika davaoca i jezika primaoca. Posredno posuđivanje, kako i samo ime govori, sadrži posrednika između jezika primaoca i jezika davaoca. Jezik davaoca je u tom tipu posuđivanja već sam posudio određene jezične jedinice iz nekog drugog jezika. Kružno je posuđivanje kombinacije između izravnog i posrednog. Jezična se jedinica posudi iz jezika davaoca u jezik primaoca da bi se nakon nekog vremena ta ista jezična jedinica vratila u jezik davaoca.

3. PURIZAM

> "1. Tamo gdje postoji dobra domaća, ne treba upotrebljavati stranu riječ.
>
> 2. Tamo gdje postoji dobra standardnojezična riječ, ne treba upotrebljavati dijalektizam.
>
> 3. Tamo gdje postoji dobra standardnojezična riječ, ne treba upotrebljavati istoznačnu novotvorenicu ili prevedenicu; isto tako, ne treba u jezik unositi prevedene izraze i konstrukcije iz drugih jezika.
>
> 4. Treba težiti što stabilnijoj normi standardnog jezika."(Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2005: 205-206)

To su, prema tim trima autoricama, osnovna načela jezičnog purizma. Ako gledamo etimološki (lat. *purus* - *čist, pravilan, neokaljan*), to ostavlja širok prostor za raznoliko poimanje termina, definiranje njegova područja i procjenu učinka. Kada se uz pojam purizma doda i onaj jezika, prostor za interpretaciju je ogroman (Vlašić, 2012: 9). Marija Vlašić je u disertaciji *Tradicija purizma u hrvatskom jezikoslovlju* iznijela nekoliko definicija stranih jezikoslovaca kako bi lakše što jednoznačnije odredila pojam jezičnog purizma:

- *Jezik se smatra to čišćim što je veći broj njegovih riječi sačinjen iz korijena tog jezika* (Jacobs, 1952: 16 navedeno u Vlašić, 2012)

Ova definicija, prema Georgeu Thomasu, engleskom lingvistu koji je napisao vjerojatno najutjecajniju i najpoznatiju monografiju o fenomenu i kultorunopovijesnim, političkim i ideološkim korijenima purizma, prezentira bit najraširenijeg poimanja purizma u literaturi o samom purizmu.

- *(Purizam je) pokušaj odstranjivanja stranih elemenata iz danog jezika, odnosno elementa koji se smatraju stranima, i njihove zamjene elementima izvornog, nacionalnog karaktera* (Auty, 1973: 335 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

Ova definicija uvodi pojmove odstranjivanja stranih elemenata domaćim i dopušta subjektivnost u identifikaciji stranih elemenata

- *Riječ purizam prvenstveno je vezana za odbojnost prema stranim riječima koja rezultira pokušajem njihova isključenja iz jezika (...) Međutim, na udaru purističkog anatemiziranja mogu se naći i društvene i teritorijalne varijante vlastitog jezika, zbog njihova neuklapanja u artikulacijske, morfološke, sintaktičke ili leksičke norme standardnog jezika (ili purističke predodžbe o standardnom jeziku).* (Keipert, 1977: 286 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

U ovoj se definiciji proširuje utjecaj purizma i na ostale domaće jezične elemente kao što su žargonizmi i dijalektizmi.

- *Purizam se u svojoj biti sastoji od shvaćanja da je jedna vrsta jezika (danog dijalekta, ili govora određene društvene klase, epohe, itd.) 'čistija' dakle i 'superiornija' drugim vrstama* (Hall, 1942: 4 navedeno u Vlašić, 2012: 12).

Kriterij čistoće uveden je definicijom u kojoj se tvrdi da se on ostvaruje pripadnošću određenom sloju domaćeg jezika.

- *(Purizam je) borba protiv neologizama, protiv uvođenja u upotrebu posuđenica i internacionalizama itd., koja nije zasnovana na znanstvenoj studiji razvojnih tendencija danog jezika, te aktivnost onih koji pokušavaju zaštititi svoj izvorni jezik od stranih utjecaja*. (Axamova, 1966 navedeno u Vlašić, 2012: 12)
- *(Purizam je) stav prema jeziku koji osuđuje otklone od određenih gramatičkih pravila, ili neologizme i posuđivanje iz drugih jezika. Puristi često poduzimaju uzaludne napore da očuvaju jezični status quo.* (Hartmann i Stork 1972 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

M. Vlašić u ovim definicijama vidi neuspio pokušaj povezivanja oprečnih gledišta - deskriptivističkog pogleda bliskog Hallovu i tradicionalnog nazora o purizmu.

- *(Purizam je) ukupnost pogleda koji reguliraju kodifikaciju i kultiviranje književnog jezika u skladu s idealnim modelom "čistog" jezika putem eliminacije elemenata koji odstupaju od tog modela*. (Ševčik, 1974-5: 56 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

Ovom je definicijom purizam sveden na vid kodifikacije književnog jezika, a njegov djelokrug nije ograničen samo na strane elemente.

- *Koncept purizma sastoji se od različitih formi jezične kultivacije i planiranja jezika čiji je zajednički cilj oslobađanje jezika od stranih utjecaja ili zaštita od njih.* (Gerdener, 1986: 20 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

Uvodi se sociolingvistički pogled na purizam koji je pozicioniran u područje jezičnog planiranja te je njegovo polje djelovanja svedeno samo na strane elemente. (Vlašić, 2012: 12)

Uzimajući u obzir navedene definicije, autorica zaključuje kako purizam kao termin postaje s vremenom sve širi te se opisuje kroz sve širi spektar djelovanja. Vlašić citira Thomasa koji je, iz gorenavedenih definicija purizma, napravio svoju radnu definiciju.

- Purizam je manifestacija želje govorne zajednice (ili nekog njezina dijela) da jezik zaštiti ili ga oslobodi od navodno stranih elemenata odnosno elemenata koji se smatraju nepoželjnima (uključujući i one koje pripadaju dijalektima, sociolektima ili funkcionalnim stilovima istoga jezika), Može biti usmjeren na sve lingvističke razine, ali primarno je usmjeren na rječnik. Iznad svega, purizam je vid kodifikacije, kultivacije i planiranja standardnih jezika. (Thomas, 1991: 12 navedeno u Vlašić, 2012: 12)

Autorica drži da iz te Thomasove tzv. radne definicije purizma možemo istaknuti elitistički karakter purističkih aktivnosti čiji izvor leži u jezičnoj zajednici čiji su motivi i ciljevi subjektivni i izvanjezični.

Budući da je moć kreiranja jezika u rukama ljudi, kako se mijenjaju ljudi, vrijeme te političke i društvene okolnosti, tako se mijenja i purizam. Znakovito je da su puristička nastojanja u hrvatskom jeziku izišla na vidjelo baš u trenutku sloma komunizma i jugoslavenske federacije, agresije i rata za neovisnost Hrvatske, velikih političkih previranja i kreiranja nacionalnog identiteta.

Kapović, Starčević i Sarić odbacuju purizam kao "neznanstven, nelingvistički pristup jezičnoj građi" (2016: 55) i smatraju kako se njegovim promicanjem upada u kontradikcije sa spoznajama suvremene lingvistike. Dalje navode kako oni koji se u javnosti predstavljaju kao jezični stručnjaci, filolozi, lingvisti ili profesori i promiču purizam kao odgovor na pitanje koje im postavlja opća populacija, čine to ignorirajući znanstvene argumente. "Drugim riječima, kada u javnosti netko iz stručne pozicije uravnilovkom zagovara domaći element kao svakako 'pravilan', 'ispravan', 'bolji' od stranog (koji se automatizmom proglašava 'nepravilnim', 'krivim', 'lošijim'), to je jednako znanstven postupak kao kada bi neki biolog zagovarao npr. pse ili ruže kao 'pravilnije' i 'bolje' od mačaka i sunovrata." (2016: 55).

4. PURIZAM U HRVATSKOJ

Začetak purizma, njegova temeljna misao i djelovanje u Hrvatskoj se, prema Muhvić-Dimanovski (2005: 17), kretao "u dva smjera: prvi je bio protiv posuđenica (u prvom redu germanizama, i to u najširem smislu, dakle ne samo izravnih posuđenica nego i prevedenica građenih prema njemačkome uzoru), a drugi je bio tzv. štokavski purizam kojemu je cilj bio dosta radikalno uklanjanje kajkavskih i čakavskih riječi iz književnoga jezika".

Zlatko Vince (2002) naglašava zapise o jezičnoj čistoći još iz 17. stoljeća kada je Zadranin Tanzlinger Zanetti u predgovoru svog rukopisa iz 1679. godine pisao o utjecaju talijanskog jezika na hrvatski, uslijed čega da Hrvati ne znaju reći ništa na domaćem jezika ukoliko ne dodaju poneki leksem talijanskog podrijetla:

> Sedam i veće lit, ne s malom pomnjom i nastojanjem, obratih moje mladosti za protumačiti ovi prožvak od talijanskog jezika u naš hrvatski i slovinski jezik, a to se je se sprok inoga uzroka, nego sprok pohabe našega slovinskoga ili hrvatskoga jezika, koje raste kako ljulj među pšenicom u ove dalmatinske krajeve po načinu tomu, da ne umide veće Hrvat čovik svoju rič izreći čistim naravskim slovinskim jezikom, ako nju ne hoteći s talijanskom besidom ne pomieša ili pomrsi (2002: 91).

Pavao Vitezović ne krije negodovanje zbog pomiješanosti hrvatskog jezika s leksemima mađarskog, latinskog i njemačkog podrijetla:

> Riči pak vse Hervatske jesu, ako ne povsud općinske ar vnoge Hervatskog Orsaga strane s Diačkim, Ugerskim i Nimskim jezikom pomutiše se: navlastito u Slovinskih Varoših (tj. Gornja Hrvatska) gdi se s Diačkim jezikom u Duhovnih i pravednih stvarjah najveć služe: gdi Ugri, Nimci, Latini najveć obujahu. Niti vidim jednoga već ovo vreme, kî se tersi čistoću slavnoga Domovinskoga jezika odvetku zabraniti, izvan gornjih Hervatov, kî se domovine jezikom i u Crikvah pojućim, i u Pravdah štućim, i med sobom općećim, slave: da pren drugoga Naroda zapovidništvu jest podvërženi (Vince, 2002: 91).

U 19. stoljeću dolazi do diverzifikacije u pogledima na purizam odnosno "jezično čistunstvo". S jedne se strane ističe Fran Kurelac, koji smatra da se treba njegovati jezična starina te da se treba boriti protiv barbarizama kako bi se jezik obranio od stranih utjecaja. Kurelac je u staroj književnosti želio pronaći lekseme koji bi zamijenili nepotrebne barbarizme. Riječi posuđene iz drugih slavenskih jezika nije smatrao barbarizmima te je podržavao korištenje leksema preuzetih iz njih. On i njegovi sljedbenici služe se „mnoštvom zastarjelih riječi koje uzimaju iz starih pisaca, ili riječima iz suvremenog jezika pridaju sasvim drugo značenje, a uzimaju riječi i iz drugih slavenskih jezika" (Vince, 2002: 91). Drugu stranu brani Adolfo Veber Tkalčević koji se ne slaže s Kurelcem te razloge za to iznosi u raspravi *Obrana njekoliko tobožnjih barbarizmah.* držeći da se "nove riječi mogu uzimati iz naših dijalekata, iz drugih slavenskih jezika, ponekad i iz stare književnosti te se na taj način može izbjeći uporaba nekih tuđica. Ako nijedna od ovih metoda ne uspije, može se u duhu hrvatskoga jezika skovati posve nova riječ" (Muhvić-Dimanovski, 2005: 18).

Od modernih purista Milković naglašava Bogoslava Šuleka[1] koji počinje kritički sagledavati lekseme domaćeg podrijetla koji su novi u jeziku: "Valjalo se je čuvati dvijuh skrajnosti kod sastavljanja toga rječnika, naime pretjerana purizma i nepotrebna klasicizma" (Šulek, 1874: 75 navedeno u Milković, 2010: 42). Mnogi su ga optuživali za pretjerani purizam, drugi su pak smatrali kako je, izrađujući rječnik, koristio previše tuđica. Šulek je ovako objasnio svoj stav:

> Sastavljajuć ovaj rječnik nastojao sam što se više može upotrebljavati prave narodne rieči, a gdje sam mislio, da hrvatski narod neima svoje rieči, ili gdje je nisam mogao doznati, pozajmio sam ju

[1] Bogoslav Šulek (Subotište u Slovačkoj, 1816. – Zagreb, 1895.), hrvatski publicist, jezikoslovac (ponajprije leksikograf), povjesničar i prirodoslovac slovačkoga podrijetla. Najpoznatiji je po svojemu leksikografskom radu, obogaćujući jezik novim riječima, novim značenjima, frazama i znanstvenim nazivima za nove civilizacijske i znanstvene potrebe. Njegova su tri najvažnija rječnika: *Njemačko-hrvatski rječnik, Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, Jugoslavenski imenik bilja*. Bio je pomalo radikalnog stajališta kako svaka pojava, fraza ili naziv mora imati svoju hrvatsku riječ.

> od srodnih slavenskih plemenah, kad mi se je učinila, da je prema našemu govoru; al sam uviek zabilježio jezik, od kojega je posudjena, da se znade, kojega je poriekla.

Dodaje kako su i Nijemci u svoj jezik primili puno nizozemskih, skandinavskih i engleskih riječi, te je i sam jako pazio da, u nedostatku hrvatske riječi, ne prevodi direktno nego pokušaj smisliti primjereni naziv,

> al opet nisam sve poprieko prevodio, nego samo ono, za što sam mislio, da bi se moglo čisto hrvatski izraziti. Poradi toga ima u ovom rječniku dosta barbarizamah, ne zato, što se ovi nebi tobož nikako dali pohrvatiti, nego zato, što ja tomu poslu nisam dorastao. Vještija glava znat će i tomu doskočiti, te zamieniti one tudjinke boljimi narodnimi besjedami (navedeno u Milković, 2010: 42).

Vesna Muhvić-Dimanovski ističe kako, gledajući iz današnje perspektive, ne bi *a priori* trebali biti neskloni novotvorenicama (a načelno ni za njih). Neke leksičke zamjene bi trebale ostati zamjene: "One će možda u početku izgledati čudno, umjetno, nametnuto – ali i mnoge su Šulekove novotvorenice u početku izgledale neobično i nije bio mali broj kritika na taj segment njegova rada. Danas, stotinjak godina kasnije, mnoge su od tih riječi u toj mjeri integrirane u jezik da ne možemo ni zamisliti kako su ono doba brzojav ili parobrod bili proglašavani barbarizmima!" (2005:23). Novonastale riječi, prema njoj, ne bi trebale nailaziti na zapreke ili kritike ukoliko su ispunjeni određeni uvjeti, naime "da ne odskaču od tvorbenih načela hrvatskoga jezika te da nisu nezgrapne po svojoj strukturi. To istodobno ne znači da se i svaka posuđenica, pogotovo ako se po svojemu fonološkom i morfološkom obliku dobro uklapa u domaći sustav, mora što brže ukloniti tako što će se prevesti ili će joj se naći odgovarajuća zamjena" (23). Tu ističe i samog Šuleka koji je, iako radikalan u želji da sve ima svoju riječ, ostavio mnoge posuđenice u svojim rječnicima, "jer ih je držao dobro prilagođenima hrvatskome tvorbenom sustavu, a bile su i dio međunarodnoga leksika koji je bio i ostao prisutan u većini europskih jezika" (23).

U sklopu modernog hrvatskog purizma moram spomenuti i Stjepana Babića (1990), idejnog inicijatora nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ koji opravdava "moderni" purizam, jer nema težnje prema uklanjanju strane riječi pod svaku cijenu, nego se trudi kako bi pronašao one nepotrebne i zamijenio izrazom iz domaćeg jezika. Također ističe "moderni" purizam kao filter koji sprečava "štetna" prodiranja u jezik, bez obzira na izvor:

> Danas su lingvisti svjesni da je teško, vrlo teško, a često i nemoguće što izbaciti iz jezika, da zapravo i ne treba ništa iz jezika izbacivati, jer sve što se u jeziku nalazi, može katkada korisno poslužiti (...) Suvremeni purizam mora voditi računa o stilskoj raslojenosti jezika jer što je jednom stilu prikladno, nije drugome, što u jednome stilu djeluje slabo, može u drugom snažno, u trećem smiješno (Babić, 1990: 58).

5. NAGRADA ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje je 2015. godine pokrenuo portal *Bolje je hrvatski!* kao odgovor na velik broj pravopisno i gramatički neprilagođenih anglizama koji su se uvukli u hrvatski standardni jezik. U predgovoru objašnjavaju da žele doprinijeti njegovanju hrvatskoga standardnog jezika, jačanju svijesti o važnosti njegova očuvanja i podizanju jezične kulture u Republici Hrvatskoj.

Poznavatelji ove problematike će se složiti kako treba birati domaću riječ ako je dostupna, no Nives Opačić (2007a) govori kako, iako postoje hrvatski izrazi za npr. *kompjuter* i *printer*, *računalo* i *pisač* možda neće zaživjeti u razgovornom jeziku, ali trebaju biti zastupljeni u javnoj komunikaciji. Kao primjer, Ivana Brdar u radu *Engleske riječi u jeziku hrvatskih medija* navodi da riječi *glazba, mirovina* i *redarstvenik* djeluju svečanije i ozbiljnije u javnoj komunikaciji od *muzike, penzije* i *policajca,* koje su dio razgovornog jezika.

Stjepan Babić, višegodišnji je urednik jezikoslovnog časopisa Jezik koji je ulazio u sukobe s jugoslavenskom jezičnom politikom kojoj je bio cilj unitarno jugoslavenstvo, uključivši potiskivanje hrvatskih jezičnih značajki. Nakon raspada SFRJ Babić je dao ideju za pokretanje natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ, a 1993. prvi je put i formalno raspisan takav natječaj. Nagradu dodjeljuje časopis *Jezik* ciljem promicanje hrvatskog jezika i stvaranja vlastitih riječi u hrvatskom jeziku. Nagrada je 2005. godine dobila ime po pakračkom liječniku Ivanu Šreteru, koji je usmrćen u vrijeme Domovinskog rata, a pokrovitelj nagrade je Zaklada *Dr. Ivan Šreter*. Osim stanke od 1995. do 2005. godine, kada je natječaj raspisan samo jednom, 1998, gotovo se svake godine, na Danima hrvatskog jezika oko sredine ožujka, dodjeljuju tri novčane nagrade. Takav tip natječaja nije hrvatski izum već se dodjeljuje i u drugim europskim zemljama. Pravila natječaja su jednostavna: svatko može poslati najviše pet riječi, riječ ne smije biti zabilježena ni u jednom hrvatskom rječniku, prednost imaju riječi koje bi zamijenile nepotrebne i neprilagođene tuđice i natječaj je otvoren do 22. prosinca – dana rođenja dr. Ivana Šretera. Cilj je pronaći zamjene za nepotrebne tuđice ili riječi koje se zbog nekih svojih značajki ne uklapaju u hrvatski jezični sustav. Prijedlog može poslati svatko i time pomoći bogaćenju hrvatskog jezika. Sam natječaj i nominacije često podignu buru komentara u javnosti i često su promatrani s negativnog stajališta jer ih mnogi povezuju s rigidnim purističkim stavovima.

Značajno je da je nagrada za najbolju hrvatsku novu riječ započeta u ratnim devedesetima, te da je 2005. godine dobila ime po liječniku koji je bio optužen da je "na javnom mjestu pisanjem vrijeđao i omalovažavao (...) socijalističke patriotske i nacionalne osjećaje građana" jer je pri upisu liječničkog nalaza u rubriku zanimanje upisao je hrvatske riječi *umirovljeni časnik* umjesto *penzionirani oficir,* te je osuđen na pedeset dana zatvora (Babić, 2007: 33). U kolovozu 1991. godine mu se gubi svaki trag kad su njegov auto presrele naoružane snage pobunjenih Srba. Prema riječima Stjepana Babića, Šreter je prva hrvatska žrtva u borbi za hrvatski jezik.

Ne treba jezični purizam gledati samo kroz prizmu osamostaljenja Hrvatske i želju da se učvrsti hrvatski jezični identitet. Prema Thomasu (1991: 96-97), jezični purizam korijene vuče iz 19. stoljeća. Kao primjer navodi Mađarsku akademiju koja je 30-ih godina prošlog stoljeća nudila nagrade za eseje na temu kako popraviti mađarski jezik. Tada je u jednim mađarskim novinama organiziran i natječaj kako bi se stvorila mađarska sportska terminologija. Broj zainteresiranih za natječaj je bio jasan pokazatelj da mnogi čitatelji promišljaju o toj temi. Thomas spominje i Poljsku koja je prije Drugog svjetskog rata nagradila neologizam *drapacz schmur* koji je trebao zamijeniti izraz *neboder*, odnosno engleski *skyscraper*. Purizam se javlja i kod razvijenih zemalja. Njemačka od 1978 u časopisu *Der Sprachdienst* ima rezerviranu kolumnu za novu riječ godine. Sjedinjene Američke Države od 1990. biraju riječ godine, i to iz nekoliko kategorija: najoriginalnija, najkorisnija, najčudnija, najnepotrebnija i riječ koja ima najviše šanse da uspije. I Švedska vodi veliku brigu oko "čistoće" svog jezika, te se časopis *Språktidningen* ne ograničava na jednogodišnji natječaj već cijelu godinu svoje čitatelje ohrabruje da šalju prijedloge neologizama. Tko god se susreo s Francuzom može posvjedočiti da su Francuzi narod koji jako drži do svog jezika. Odbijanje govorenja ikojeg jezika osim francuskog, a pogotovo engleskog, može se osjetiti i na institucionalnoj razini. *Franceterm* je jezični portal koji se bavi problematikom korištenja anglizama i drugih posuđenica, nudi rješenja za jezične probleme te potiče korisnike da predlažu i koriste izraze kako bi "očistili" jezik nepotrebnih posuđenica.

Iz svih ovih primjera vidljivo je da jezični purizam ne mori samo Hrvatsku već u većini zemalja postoji struja koja pokušava zadržati jezičnu čistoću. Iako je značajno što se ideja purizma u Hrvatskoj aktivirala 90-ih godina, u vrijeme bremenito emocijama i identitetnim temama.

Jezik nije zatvoren sustav i podložan je neologizmima zbog tehnološkog i socijalnog napretka koji svijet pretvara u globalno selo u kojemu smo svi povezani. Okidač za stvaranje neologizma može biti govornik koji shvaća da riječ koja mu je dostupna u materinskom jeziku nije dovoljna kako bi precizno prenio poruku publici. U tom trenutku govornik ima dvije opcije: ili iskoristiti stranu riječ koja s vremenom može postati posuđenica ili može stvoriti novu riječ koristeći elemente svog jezika. Natječaj za najbolju

novu hrvatsku riječ *Dr. Ivan Šreter* potiče ovo drugo. Takvi se izrazi, koji po kriterijima odgovaraju institucionalnim tvorenicama zbog činjenice da nisu nastali iz potrebe niti spontano, se, kao jezični segment, ističu jer javnost potiču na raspravu i često zauzimaju svoje mjesto u medijima makar je njihov vijek trajanja kratak - najčešće od jednog natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ do drugoga. Kratak vijek i velika popularnost imaju kontradiktorne vrijednosti. Njihov novitet privlači u kratkom roku velik dio javnosti i brzo se proširi do velikog broja čitatelja, ali se jednako brzo i zaboravi, osim u slučaju lingvista ili drugih osoba s velikim interesom za jezikoslovlje, kad govornik shvati da je nepotrebno te da je izraz koji već koristi posve funkcionalan.

Obogaćivanje jezika, kakvim ga smatraju lingvisti uvođenjem institucionalnih tvorenica, javnost vidi kao nametanje dodatnih pravila i jezični purizam. Javnost u ovom slučaju nije sveobuhvatna jer postoje grupe koje pozdravljaju implementaciju institucionalnih tvorenica. Njihovi motivi se razlikuju; od želje da se jezik sačuva od utjecaja stranih riječi do čiste želje da se izmisli nova riječ. Koliko je ta grupa aktivna govori i podatak da je na natječaj za Nagradu *Dr. Ivan Šreter* za 2018. pristiglo stotinjak novih riječi gotovo pedesetak autora (Božić, 2019a). Već se sljedeće godine prijavilo skoro četverostruko više predlagatelja. Za 14. kolo natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ za 2019. godinu prijavilo se 189 predlagatelja s 204 nove riječi (Vekić, 2020). Razlika između broja prijavljenih riječi i broja predlagatelja objašnjava pravilo da svaki predlagatelj može prijaviti do pet riječi.

Među mlađom populacijom, u zadnjih je 30-ak godina, upotreba anglizama je sve češća i prihvaćenija (Božić, 2019b). Možemo to pripisati tehnološkom razvoju i standardnom internetskom jeziku jer, iako već postoje hrvatski izrazi za npr. *brend, display, mobbing ili e-mail,* mlađa populacija ih odbija koristiti. Teško da ćemo čuti kako netko koristi izraz *spravica* kad je izraz *gadget* već dovoljno poznat da ga svi razumiju i teško da ćemo danas svjedočiti razgovoru mladih ljudi u kojem netko neće nekoga *lajkati,* pozvati u *šoping* ili prokomentirati koliko koji *jutuber* ima *folovera.*

Jezični se puristi odupiru takvoj praksi u želji da jezik očuvaju "čistim". Možemo reći da anglizmi smetaju puristima jer se kroz Nagradu *Dr. Ivan Šreter* najčešće pokušavaju naći odgovarajuće uvedenice baš za njih. Nagradu za najbolju novu hrvatsku riječ za 2018. dobila je riječ *zapozorje* koja bi trebala zamijeniti, po autorici riječi Lidiji Stević Brtan, nepotreban anglizam *backstage.* Drugo mjesto osvojila je riječ *oznak* koja bi trebala zamijeniti anglizam *brend.* Prethodnih su godina nagrade osvajale riječi kao što su *zaslonik – tablet, dodirnik – touch screen* i *osjećajnik - emoticon***.** Gledamo li nominirane i pobjedničke riječi, one iz sfere računarstva su često na meti purista. Godine 1993. izabrana je riječ *suosnik* kao zamjena za koaksijalni kabel. Na drugom mjestu su se također našle riječi iz te sfere: *strojevina* i *očvrsje* kao zamjene za *hardware* (*Jezik*, 1994: 128). Među nominiranima su i *predočnik - monitor, obradnik - data processor,*

blizinomjer – proximity detector... Prilikom objave natječaja 2006, *Jezik* je čak prednost prilikom prijave davao zamjenama za anglizme. Pobijedila je riječ *naplatnica – naplatna kućica,* ali je drugo mjesto pripalo *opuštaonici* koja bi trebala zamijeniti anglizam *wellness* (Uredništvo, 2006: 159).

5.1 REAKCIJA JAVNOSTI NA NAGRADU *DR. IVAN ŠRETER*

Nakon objave rezultata, skoro svaki medij u Hrvatskoj na neki način spomene natječaj te nove, nagrađene riječi. Većina medija ostaje neutralna prilikom obrade teme, a koliko su nove riječi prihvaćene možemo zaključiti iz komentara čitatelja ispod samog članka. Ima ih zaista svakakvih. Od pozitivnih:

- *Oznak je izvrsna ideja, "brend" mi se odavno zgadio. No, zapozorje je zališno, za backstage već postoji zakulisje. Inače je šteta što lektori i većina hrvatskoga čitateljstva, a koji su polupismeni idioti, ne rabi nove, bolje riječi - npr. uspornik za ležeći policajac ili raskružje za kružni tok, ili još gore, rotor. A nepotrebnih anglizama ima na tone - fit, stylish, fancy, outfit, influencer, wellness, high tech, wow, ...* (komentari - Večernji.hr, 2019)
- *Svakako je dobro rabiti hrvatske riječi pa makar bile i novotvorene. Bolje naše no tuđe.* (komentari - Večernji.hr, 2019)

do negativnih:

- *Boze sa cim se ljudi bave? Ono, sad bi trebali uciti neke izmisljene rijeci koje nitkome nisu normalne nego valjda sam tom friku tko je to smislio !!,!* (komentari Poslovni.hr, 2019)
- *Kad značenje riječi (koju nećeš nikada koristiti u svakodnevnom životu) moraš prvo pronaći u rječniku i onda skontaš da je objašnjenje još gore* (komentari Index.hr, 2019)

Suditi nešto putem anonimnih komentara ispod internetskih članaka nije zahvalno niti je stvaran pokazatelj prihvaćenosti samih riječi. Želim samo istaknuti da sam se morao jako potruditi da bih pronašao pozitivne komentare u moru negativnih.

Željko Jozić se u tekstu *Duh zrakomlata vlada hrvatskim jezikom* osvrnuo na dodjelu nagrada za najbolju hrvatsku riječ 2018, a potaknula ga je vijest s javne televizije (HTV) da će se jezikoslovci, znanstvenici i književnici sastati u Pakracu kako bi dodijelili nagradu za najbolju novu riječ, te je kao primjer banalnosti, tada aktualne rasprave, o adekvatnoj zamjeni za izraz *backstage* naveo onaj iz 2001, kada se u *Globusu* pisalo da će se helikopter otad zvati *zrakomlat.* Ističe kako se puno pisalo i govorilo u

medijima o natječaju našeg najstarijeg jezikoslovnog časopisa, te kako je povjerenstvo zaslužno za odabir nagrađenih riječi istaknulo novčanu nagradu uz svaku nagrađenu riječ te to guralo u prvi plan.

> Općenito mislim da ovakvim parodiranjima jezika kakvih je bilo što (ne)namjernih što (ne)dobronamjernih pogotovo posljednjih tridesetak godina ne treba pridavati pretjeranu pozornost. Jer pozornost je očito jedino što se priziva i priželjkuje ovakvim na neuspjeh unaprijed osuđenim intervencijama u jezik, kakvih, koliko mi je poznato, nema nigdje u svijetu. Da je riječ upravo o ekshibicionizmu koji teži ispraznoj medijskoj pompi po principu "važno je jedino da se o tome piše i govori, nebitno je li u pozitivnom ili negativnom tonu", najočitije govori podatak da je upravo ovogodišnja pobjednička riječ "zapozorje" bila na natječaju prvi put 2012. kad nagrada nije dodijeljena, kao što nije dodijeljena ni 2013. i 2014. jer, kako kaže predsjednica povjerenstva, "te tri godine nije bilo toliko dobrih riječi da bismo ih nagradili", a onda se 2019. uzme upravo riječ za koju se tvrdilo da nije dovoljno dobra!? (Jozić, 2019).

Jelena Gazivoda (2019), izvršna urednica dvotjednika Matice hrvatske *Vijenac,* ne slaže se s Jozićem, već u Nagradi *Dr. Ivan Šreter* vidi promicanje hrvatskog jezika te brani svoj stav činjenicom da su jezici živi i da se svakodnevno mijenjaju što je vidljivo u engleskom jeziku. Autoritet engleskog jezika, slavni rječnik Sveučilišta u Oxfordu, ažurira se kvartalno te je u jednom od tri izdanja taj mjesec dodano čak 650 novih riječi, fraza ili njihovih značenja, kao i revidiranih verzija postojećih. Gazivoda napominje kako Oxfordski rječnik svake godine izabire riječ godine koja je na neki način tu godinu i obilježila. Za 2018. izabran je pridjev *toxic* (toksično, otrovno), jer najbolje ocrtava teme o kojima se raspravljalo tijekom godine. Kao jedan od glavnih kriterija za izbor tog izraza iz Sveučilišta su naveli da je korišten ili pretraživan 45 posto više u nizu konteksta u zadnjih godinu dana.

Komentara, članaka i priloga nakon 13. kola natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ moglo se pronaći i dva mjeseca nakon završetka natječaja i proglašenja pobjednika, primijetila je Sanda Ham u intervjuu za portal glas-slavonije.hr (Vekić, 2020), te dodala da je baš ta medijska buka pridonijela pojačanom zanimanju i broju predlagatelja sljedeće godine. Ako sudimo prema komentarima koji su objavljivani ispod članaka vezanih za natječaj na raznim portalima, mnogi ne vide smisao natječaja te misle da je osmišljavanje neologizama suvišna aktivnost. No, ako većina tako misli, zašto se natječaj i dalje održava? Održavaju li ga na životu upravo mediji kojima je u interesu prenositi vijesti vezane za članke jer znaju da će znatiželja ljude natjerati da otvore članak, a anonimnost i polarizirana mišljenja da komentiraju i time povećavaju čitanost samog članka? Održavaju li na životu natječaj za najbolju novu hrvatsku upravo čitatelji i komentatori koji mu se protive i ne vide smisao u stvaranju institucionalnih tvorenica i smatraju kako se nikada neće ukorijeniti u standardni hrvatski jezik? Možda kritike ne bi bile toliko negativne kada

bi novonastali neologizmi bili bolje prihvaćeni od strane govornika. Ham ne smatra da se neologizmi nastali u sklopu natječaja ne upotrebljavaju u svakodnevnom standardnom hrvatskom jeziku te navodi dva primjera koji su proizašla baš odatle - *udomitelj* i *bocar*.

> Udomitelj se pojavio u doba Domovinskoga rata kada su se udomljavali (zbrinjavali) prognanici iz ratnih i okupiranih područja u ratom nezahvaćene dijelove Hrvatske. Danas je udomitelj pravni naziv za osobu koja u svoj dom prima djecu bez roditeljske skrbi, a u općem rječniku znači i osobe koje udomljuju životinje, mačke ili pse iz skloništa. Bocar je slika siromašne Hrvatske, naziv je za osobu koja skuplja plastične boce (po smeću) (Vekić, 2020).

6. PRIHVAĆANJE NOVOTVORENICA U STANDARDNI HRVATSKI JEZIK

Promatrati jezik kao nešto živo što se svakodnevno mijenja ima smisla u kontekstu Oxfordskog rječnika koji sluša duh vremena, no teško to možemo primijeniti na riječi koje proizlaze iz natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ jer odudaraju od trenutnih jezičnih zahtjeva i zajedničkih problema zajednice. Ipak, bitno je napomenuti da je nezahvalno uspoređivati Nagradu *Dr. Ivan Šreter* s izborom riječi godine Oxfordskog rječnika. Glavni razlog je stupanj prihvaćenosti odabrane riječi. U slučaju najbolje riječi po izboru Oxfordskog rječnika, riječ se bira unatrag godinu dana te se uzima u obzir duh vremena, prihvaćenost i upotreba riječi, dok se u slučaju hrvatske nagrade izmišlja riječ za upotrebu unaprijed - što je bitna razlika zašto hrvatske nagrađene riječi nisu prihvaćene od strane govornika, a riječi odabrane od strane Oxfordskog rječnika žive u društvu. Stjepan Babić(1990: 68) smatra kako "nova riječ neće s uspjehom zamijeniti tuđicu ako iz neke porodice riječi zamjenjujemo samo jednu ili dvije, na primjer porodice se riječi val i talas ne podudaraju u svim izvedenicama i zato val ne može u potpunosti istisnuti talas: talas – val, talasni – valni, talasav – valovit, talasast – (valovit), talasati se – -, talasanje – -, talasje – valovlje.".

Problematika kako stvoriti riječ koja će uspjeti odoljeti navedenom problemu tema je knjige Allana Metcalfea (2002: 11-12). On pokušava pronaći “formulu” po kojoj neke riječi uspiju i prošire se u svakodnevnoj upotrebi, a neke ne. Navodi četiri pitanja čiji bi odgovori trebali stvoriti kriterije prilikom stvaranja nove, uspješne riječi.

1. Zašto istaknute nove riječi često brzo izgore?

2. Zašto su manje istaknute nove riječi često dugotrajnije?
3. Zašto su uspješne nove riječi često puno starije nego što mislimo?
4. Kako izabrati pobjednika – koji su kriteriji za izbor nove najbolje riječi?

Kao primjer neologizma koji je uspio možemo spomenuti riječ *uhljeb*. Kako je napisao Ivo Žanić (2018), kad se u društvu počelo, zahvaljujući mnogim političkim skandalima, "intenzivno govoriti o fenomenu uhljebljivanja i njegovim akterima, hrvatski jezični sustav zahtijevao bi da se od glagola *uhljebiti* naziv za uhljebljenu osobu izvede tvorbenim modelom kojim se na glagolski pridjev trpni dodaje nastavak *-ik* pa tako od *kažnjen* imamo *kažnjenik* i od *iseljen - iseljenik*, sa ženskim oblicima na *-ica*. U skladu s tim modelom zaista su nastale imenice *uhljebljenik* i *uhljebljenica*, također *uhljebljivač i uhljebitelj* za aktera koji vrši radnju uhljebljenja, što nas zasad manje zanima. Prvospomenuti 'pravilni' oblici cijelo vrijeme postoje u komunikaciji, ali su izrazito manje zastupljeni od 'nepravilnog' uhljeba." Pravila nam nalažu da kažemo *uhljebljenik,* ali teško da ćemo taj izraz čuti u svakodnevnom razgovornom jeziku. B. je pokušao opisati i definirati što točno taj neologizam predstavlja i nosi sa sobom. Za početak, jednog prosječnog uhljeba uspoređuje s parazitom obzirom "da je parazitstvo zvanje kao i svako drugo. Naime, definicija zvanja jest da je to skup znanja primijenjenih u po život korisne svrhe; budući da uhljeb živi od nametništva, to je evidentno točno." Koliko je neologizam uhljeb slojevit i sveobuhvatan, a tako jednostavan i prepoznatljiv daje se naslutiti iz daljnjih Beckovih opisa protiv kojih se, vjerujem, nitko ne bi bunio nego samo složio jer i sami mislimo to:

> Ne samo što je ugodan u ophođenju, on je veoma koristan i za društvo. Ne treba mu ni alat ni radionica pa je jeftin za uzdržavanje. Njegovo obrazovanje ništa ne stoji. Ta ljudska imela ne izaziva političke sukobe jer je politika ne zanima – on je uvijek lojalan svojem sponzoru. Parazit se ne bavi kriminalom jer sve već ima. Krvopija nikad ne protestira i ne štrajka jer bi tako prestao biti krvopija. U povijesti su mnogi veliki i važni ljudi počinili grozne stvari, ali nikada se ništa ružno nije čulo ni o jednom uhljebu (Beck, 2017).

Koja je dakle tajna uspjeha riječi *uhljeb*? Je li za uspjeh neologizma bitno tko mu je autor? Sociolog i politolog Dražen Lalić pamti da je prvi put riječ *uhljeb* pročitao na velikom transparentu Torcide 2005. u Splitu, kad je za vrijeme utakmice istaknut transparent *SVE DO POSLJEDNJEG UHLJEBA*. No, kako navodi Lalić, pokazalo se da je Stipe Petrina, dugogodišnji načelnik Primoštena, u svojoj kampanji za lokalne izbore 2001. godine prvi javno naveo i opisao značenje pojma *uhljeb*:

> To je akter čija se životna taktika, ideologija, praksa i evolucijski nagon za egzistencijom svodi na nekritički oportunizam. Dotična osoba lojalna je svojoj stranci, lokalnom šerifu, kompaniji i nečemu drugom sve dok nešto od tih entiteta osigurava njegovu egzistenciju. Pritom djeluje kontra

> svih plemenitih poriva i ideala, krajnje nagonski, reducirano na instinkt za preživljavanje i do kraja će stajati uz izvor svoje egzistencije, ne mareći uništavali on tuđe živote, potapa budućnost cijelih generacija, pa u konačnici možda i vrši genocid cijelih naroda (Lalić 2017)

Uhljeb se našao i na stranici Zavoda za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu u njihovom rječniku neologizama, a kao značenje navode da je to onaj *koji zarađuje na lagan način, bez mnogo truda, obično se odnosi na zaposlenike čija je plaća iz državnog proračuna* (Muhvić-Dimanovski, Skelin Horvat, Hriberski, 2016).

Očito, ljudi imaju potrebu identificirati izumitelja riječi. Lakše će riječ biti prihvaćena ako ju je društvo po prvi put čulo od neke prominentne figure. Ne možemo sa stopostotnom sigurnošću tvrditi da je autor riječi *uhljeb* baš Petrina ni da je to zaslužno za njen kounikacijski uspjeh. Možda ponekad riječ spontano istodobno nastane na više mjesta neovisno jer zajednica, zbog opće atmosfere i zajedničkih univerzalnih problema, osjeti potrebu da neko novo, specifično značenje. Čak se i Bratoljub Klaić u članku *Nekadašnje i današnje jezične novotvorevine* 1941. pita je li za (ne)uspjeh tvorenice bitan njen autor. Nove se riječi „stvaraju danomice. Svaki se dan pojavi po neka, te se ili održi ili nestane, kako se i pojavila. Hoće li te nove riječi doživjeti sudbinu na pr. *babac* ili riječi *kolodvor*, to je danas teško reći. Mnogo ovisi i o samim stvaraocima novih riječi." On napominje kako ljudi, zbog neupućenosti, smatraju da nove riječi stvara tadašnji Hrvatski državni ured za jezik, no njegovo je mišljenje kako je zadatak tog ureda očuvati stari jezik, a ne stvarati novi. Nove će se riječi,

> pa stvarao ih bilo tko, održati samo u toliko, u koliko budu imale dubokog temelja u narodnom govoru i u koliko budu pravi tumač tudjeg izraza. Koliko toga temelja imadu naprijed navedene riječi i koliko su one ispravan tumač tudjih riječi, pokazat će vrijeme. Danas ih je još prerano sasvim zabacivati ili odlučno braniti.

Tomo Maretić, jezikoslovac i leksikograf te rigidni štokavski purist u svom je Jezičnom savjetniku podijelio neologizme na dobre i loše. Kao temelj je uzeo Ivekovićev rječnik, tj. dijelove koji trebaju "čitateljima svratiti pozor na konstrukciju (na pr. da nije dobro: *nuditi kome što*, već da treba: *nuditi koga čim*)". U svoj je savjetnik stavljao samo neologizme koji nije pronašao u tom rječniku kao što su: *dvopek, izveštačiti, naputak, odbojan, olakotan, omogućiti, otegotan, pojedinačan, računovodstvo, skorojević, skutonoša, stotinka, svačigovac, tabačar, zaplotnjak* (Maretić, 1924: 9-10), a odlučio je, zbog uštede prostora, ne uvrstiti neologizme za koje vjeruje da

> ne će nitko za njih zapeti, t. j. sumnjati o njihovoj dobroti; takove su reči na pr. *brodovlje, brzojav, doživljaj, grčevit, hranivo, natražnjak, naum, ovratnik, proziran, stranka, svetovnjak, vežba,*

> *vodovod* i t. d. Jesam li u uzimanju i u izostavljanju dobrih neologizama i drugih reči pogodio pravu meru, o tom će imati drugi da sude. (11)

Maretić se dotaknuo i pojma nepotrebnih neologizama za koje tvrdi da su nastali na jedan od dva načina. Prvi je taj da su ih književnici skovali bez potrebe stavljajući sufiks *-ice* (*godimice, namerice, naumice, neopazice, potajice, prigodice, primerice*), dok se drugi odnosi na one koje su književnici skovali umjesto tuđica. Kao primjer navodi riječ *glazba* koja je po njemu sasvim nepotrebna jer riječ *muzika* već upotrebljava ostali kulturni svijet, pa je i sami možemo koristiti i nema je potrebe mijenjati.

> Šta će nam kovanice: glazba, isusovac, merstvo, redarstvo, slovnica, stožernik, tvornica, učionica? Što će nam one, kad ostala Evropa govori: muzika, jezuit, geometrija, policija, gramatika, kardinal, fabrika, škola? A mogli bismo lako biti i bez časnika, bez povesti, bez knjižnica, bez proračuna, bez stožera, bez tvrtke, te upotrebljavati kao i drugi narodi: oficir, (h)istorija, biblioteka, budget, pol, firma. (1924: 12).

Dalje ističe kako je licemjerno neke riječi prevoditi, a druge ne. Dakle,

> neka se prevode ili sve svetske reči ili neka se uopće ne prevode! Ovo bi drugo nama bolje dolikovalo, jer mi hoćemo da budemo Evropljani. Tuđih reči ima u svakom današnjem evropskom jeziku, u jednom više, u drugom manje, nije dakle ni za nas nikakva sramota, što dosta imamo tuđica i u prostonarodnom i u književnom jeziku. Razuman pisac upotrebljavat će tuđice razumno, t. j. samo one, koje su potrebne, jer za njih nema dobrih zamena. (*isto*).

Teško je reći ovisi li uspješnost prihvaćanja novotvorenica i o razini potrebe te iste novotvorenice. Novotvorenica UHLJEB je sigurno bolje prihvaćena jer je postojala potreba za njom, a nijedna zatečena riječ nije tako dobro opisivala osobu takva statusa, etike ili ponašanja. Pita li se postoji li potreba da se zamijene riječi *gadget, brand* ili neke druge usvojene tuđice, mišljenja sam da ne postoji. No, ako je pitati jezične puriste iskustvo nam govori da će odgovoriti kako je potreba velika.

Najveći je problem prilikom prihvaćanja neke riječi njena ideologizacija. Smatram da bi, kada bi se zauzeo ležerniji pristup u uvođenju institucionalnih tvorenica u svakodnevni razgovorni jezik, stupanj prihvaćenosti bio puno veći jer u suprotnom, ali kad se takav proces ideologizira, tada postaje opasno i stvara se zla krv. Činjenica da netko ne koristi institucionalne tvorenice ne znači da to radi namjerno i time vrši narodnu izdaju jer odbija govoriti "čistim" jezikom. Govornici ne smatraju nekorištenje nekih institucionalnih tvorenica izdajom već gledaju na to kao na nešto nepotrebno i uzaludno komplicirano te imaju otpor prema naređivanju i ne vole kada ih se dijeli prema načinu komunikacije.

Dobar primjer prihvaćanja neologizama je onaj Ive Tomića, sportskog komentatora RTV-Zagreb, koji je prvi u radijskom prijenosu utakmice koristio vlastiti neologizam *zaleđe* umjesto ustaljenog naziva *ofsajd* te izraz *ubačaj iz kuta* umjesto *korner* (Miličić, 2012). Kao glavni razlog uspjeha tih neologizama naglasio bih prirodno okruženje nastanka samih neologizama te samog Tomića koji je bio poznat po rimama, dosjetkama te je lako dopirao do slušatelja prilikom prijenosa utakmica, što potvrđuje da je autor neologizma bitan u jednakoj mjeri kao i priroda njegova nastanka. Ukoliko je neologizam nastao neprirodno i nametnut je, ljudi će imati prirodan otpor, a ako je nastao spontano i prirodno, ljudi će ga lako prihvatiti.

Ako mjerimo stupanj prihvaćenosti neologizma uspoređujući se s vremenom u kojem je djelovao Bogoslav Šulek i opći uspjeh prihvaćenosti njegovih neologizama (npr. *kolodvor),* ispada da nakon njegovih rječnika ni jedan neologizam nije toliko dobro prihvaćen. U pitanju nije (samo) Šulekova genijalnost već je riječ o stupnju populacije koji je bio pogođen njegovim neologizmima. Krajem 19. st u Hrvatskoj, skoro 90 posto ruralnog stanovništva, koje je većinski nastanjivalo ove krajeve, nije bilo pismeno. Do prve ozbiljnije reforme školstva dolazi 1874. godine, kada na snagu stupa Mažuranićev zakon (Gaćina Škalamera,2014: 100-102) po kojemu je škola obavezna za djecu od 7 do 14 godina. Možemo zaključiti da su Šulekovi neologizmi u početku djelovali na jako mali postotak stanovništva, a kako se stanovništvo počelo školovati, tako su učili baš njegove neologizme kao jedine ispravne. Ne smijemo zaboraviti ni neupitan autoritet koji su u to doba uživale institucije kao što su Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ili Matica hrvatska, a skupa s njima i sam Šulek. Autoriteti danas više nisu apsolutni, a publika na koju utječe neka institucionalna tvorenica bitno je veća i neupitno više obrazovana.

Prilikom promatranja prihvaćenosti nekog neologizma moramo napraviti distinkciju između općeg i strukovnog jezika. Hrvatska zaklada za znanost već godinama financira projekt *Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja* kojim su

> stvorene (...) temeljne pretpostavke za trajni razvoj znanstvene i stručne terminologije na hrvatskom jeziku. Tim se programom izgrađuje terminološka infrastruktura kakvom već raspolažu gotovo sve europske države, što je osobito važno za hrvatski jezik otkad je postao službenim jezikom Europske unije. Normiranje nazivlja neodgodiv je i dalekosežan zadatak (Hrvatska zaklada za znanost, 2016).

Budući da su neologizmi, nastali ovim modelom, namijenjeni, manjim i ciljanim publikama za očekivati je i da će biti bolje prihvaćeni. Nije na odmet ni činjenica što Hrvatska zaklada za znanost uživa znatan autoritet u znanstvenim i uopće akademskim krugovima.

7. ANKETE

Za potrebe ovog rada proveo sam dvije ankete. Prva je provedena usmeno ispred Fakulteta političkih znanosti gdje su ciljana grupa bili studenti, s namjerom da se ustanovi koliko su se institucionalno stvorene tvorenice ukorijenile u standardni hrvatski jezik mladih, koje je njihovo stajalište o njima te vide li njihovu budućnost. Odabrani su baš studenti Fakulteta političkih znanosti zbog svoje informiranosti i želje za diskusijom o temi, a usmena forma kako bih mogao prodiskutirati s ispitanicima o njihovim odgovorima. Upitnik se sastojao od tri pitanja:

1. Za što se dodjeljuje Nagrada *Dr. Ivan Šreter*?
2. Koje riječi bi trebali zamijeniti sljedeći neologizmi (novotvorenice): SUOSNIK, VELEZGODITAK, DOČITNICA, USPORNIK, NAPLATNICA, ZATIPAK, DODIRNIK, ZASLONIK, ZAPOZORJE, OZNAK, BILJEŠKINJA?
3. Koristite li koju od tih riječi u svakodnevnom razgovoru ili pismu (ako da, koju)?

Za drugo pitanje sam, kao primjere neologizama, izabrao nagrađivane riječi spomenutog natječaja, a uzeo sam primjere kroz godine, od prvog natječaja 1993. do riječi proglašene najboljom u 2018. godini. Želio sam provjeriti koliko utječe vrijeme na usvajanje neologizama u standardni hrvatski jezik te hoće li neologizmi koji su duže u optjecaju biti poznatiji. Cilj je bio provjeriti znanje neologizama među studentima kojima je jedno od glavnih područja zanimanja biti informiran i pismen. Među 20 ispitanih studenata manje od pola (9) ih je znalo odgovor na prvo pitanje. Kod primjera neologizama troje ih nije znalo niti jedan, makar je išlo teorijom pokušaja. Dvanaest ispitanika je znalo, ili pogodilo, približno pola riječi iz upitnika, a samo pet ispitanih studenata je sa sigurnošću znalo barem sedam od jedanaest ispitanih riječi. Niti jedan ispitani student nije potvrdno odgovorio na posljednje pitanje, a budući da su neki od ispitanika studenti novinarstva te neki već i rade, nadao sam se da ću čuti barem jedan potvrdan odgovor koji će se referirati na pisanje i struku.

Prednost je ovakva tipa anketiranja što sam bio u prilici postavljati potpitanja i prodiskutirati o odgovorima. Studenti koji su znali odgovor na prvo pitanje priznali su da ga znaju zbog medijske popraćenosti samog natječaja te mu nisu pridavali važnost. Primjere neologizama su neki pogađali koristeći logiku i zvučnost riječi dok se drugi sjećaju natpisa po portalima vezanih za ovogodišnju dodjelu nagrada *Dr. Ivan Šreter*. Tvrde da ne koriste navedene neologizme niti to namjeravaju. Teza kako vrijeme utječe na usvajanje neologizama u standardni jezik te kako su neologizmi poznatiji što su duže u optjecaju pokazala se pogrešnom. Ispitanici su najviše prepoznavali neologizme koji su nastali ove tj. prijašnjih par godina jer

su o njima relativno nedavno čitali u medijima. One starije koje su i znali, priznali su, zapravo su pogađali te se ne sjećaju kako su ih i gdje čuli ili pročitali.

Drugu anketu sam proveo putem internetske aplikacije Google Forms. Ovakva vrsta ankete pruža priliku pokrivanja puno šireg spektra ljudi i veću iskrenost jer je kompletno anonimna, ne uključuje nikakvu registraciju i može se ispuniti preko mobitela ili računala. Osim pitanja koja sam već postavio u usmenoj anketi dodao sam pitanje vezano uz podrijetlo izraza zaleđe kako bih provjerio znaju li ljudi otkud dolazi taj općeprihvaćeni neologizam i pitanja o stručnoj spremi te godini rođenja kako bih lakše usporedio dobivene rezultate.

Anketa je plasirana putem društvenih mreža te direktnim slanjem putem elektroničke pošte. Cilj je bio pokriti sve dobne i obrazovne skupine. Anketu sam plasirao na svom radnom mjestu, redakciji zagrebačkog radija kojem je ciljana skupina stara 35 godina te se i sama redakcija sastoji od novinara, voditelja te producenata u prosjeku starih između 30 i 35 godina, gotovo odreda visokoobrazovanih. Također, anketu sam, znajući da ću društvenim mrežama uspjeti pokriti i mlađu populaciju, plasirao i na radno mjesto majke koja radi u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, na poziciji koja zahtijeva srednju stručnu spremu, te je već u šezdesetim godinama i okružena kolegicama slične dobi i stupnja obrazovanja. Ankete plasirane na vlastitom radnom mjestu i radnom mjestu majke zahvaćaju ispitanike koji su rođeni ili već dugo godina žive u Zagrebu. Društvenim mrežama sam ipak uspio zahvatiti i ispitanike iz drugih krajeva Hrvatske. Anketu je ispunilo ukupno 104 ispitanika, koje sam odlučio podijeliti u 4 tablice kako bih ih mogao usporediti generacijski te po stupnju obrazovanja.

U Tablici 1 možemo vidjeti odgovore ispitanika starijih od 35 godina koje sam grupirao kao pripadnike starije generacije. Stručna sprema nije uzimana u obzir, već samo dob kako bi testirao tezu da je vrijeme jedan od faktora presudan za prihvaćanje neologizama. Hoće li ispitanici koji su proživjeli i na neki način doživjeli formiranje hrvatskog jezika od raspada Jugoslavije i pokušaja ubacivanja raznih institucionalnih tvorenica u razgovorni jezik biti podložniji prihvatiti neologizam.

Ispitanici grupirani u starijoj grupi su, na pitanja koje riječi bi ponuđeni neologizmi trebali zamijeniti, imali 37,88% točnih odgovora. Najpoznatiji neologizam se pokazao *uspornik* koji je znalo 92% ispitanika, zatim *velezgoditak* (75% točnih odgovora) i *dodirnik* (58% točnih odgovora). Zanimljivo je da su samo dva ispitanika (odnosno 17%) znali za što se dodjeljuje Nagrada *Dr. Ivan Šreter*. Na pitanje koriste li koji od ponuđenih neologizama samo je jedan ispitanik odgovorio potvrdno, i to za *uspornik*. Pitanje o značenju i podrijetlu neologizma *zaleđe*, za koji sam smatrao da će ova grupa imati većinski točne odgovore budući da je generacijsko, znao je samo jedan ispitanik (zanimljivost je da je taj ispitanik ujedno najstariji).

Za što se dodjeljuje nagrada "Dr. Ivan Šreter"?	SUOSNIK	VELEZGODITAK	DOČITNICA	USPORNIK	NAPLATNICA	ZATIPAK	DODIRNIK	ZASLONIK	ZAPOZORJE	OZNAK	BILJEŠKINJA	Koristite li koju od ovih riječi u svakodnevnom razgovoru (ako da, koju)?	Stupanj obrazovanja	Mjesto prebivališta	Godina rođenja	Znate li od kud dolazi izraz "zaleđe" i ko ga je prvi puta upotrijebio?
Ne znam				Ležeći policajac									SSS	Zg	1978	Ne
Ne znam				Ležeći policajac			Touch screen		Backstage		Javni bilježnik ženskog roda	Ne	VSS	Zagreb	1985	Ne znam
	Koaksijalni kabel			Ležeći policajac		Greška u tipkanju						Ne	VSS	ZAGREB	1979	Da, ne
Ne znam	Koaksijalni kabel	Jackpot		Ležeci policajac			Touch screen	Monitor				Ne	SSS	Zagreb	1975	Nogomet
	Suosrivač	Značajni zgoditak		Ležeći policajac	Naplatna kućica				Iza pozornice		Zapisničarka	Ne	SSS	Zagreb, Opatička 4	1964	Nogometni izraz
Za najbolju novu riječ	Kabl	Jack pot		Ležeći policajac	Naplatna kućica		Tač ekrin	Tablet	Bek stejd			Niti jednu	SSS	Zagreb	1963	Tomić, Ivo Nogometni izraz,
nisam	koaksijalni	jackpot		lezeci policajac		tipfeler	touch screen				Zapisničarka	ne	VSS	slovenija	1979	ne znam
Za izvanredan uspjeh	Auspuh	Jackpot	KnjižnicA	Ležeći policajac	Račun	Žuti	Touch screen	Nista	Predvečerje	Jedna oznaka	Bilješkinja	Uspomik	SSS	Zagreb	1983	Iz Bugarske upotrijebio ga je Dimče na utakmici Levski Sofia sa nekim teče ligašem iz Bugarske
Pojma nemam	Ko zna	Dobitak na lotu	Pff	Ležeći policajac	Ovrha	Tastatura	Tač screen	Soterika	Back stage	@	Zapisničarka	Ne	vŠS	Zagreb	1984	Nogomet, nemam pojma
Neznam		Jackpot		Ležeći policajac	Naplatna kućica		Dlan						SSS	Bernkastel-Kues/ Njemačka	1983	Pojma nemam
Za najbolju novu hrvatsku riječ	Koaksijalni kabel	Glavni zgoditak	Bookmark	Lezeci policajac	Naplatna kućica	Tipfeler	touch screen	Tablet	Iza pozornice	Brend	Javna bilježnica	Ne	VSS	Zagreb	1970	Ne.
ne znam		matchpoint		ležeći policajac					backstage			ne	VSS	Klanjec	1979	ne

Tablica 1.

Kako bih dalje mogao usporediti grupe na dobnoj osnovi, napravio sam Tablicu 2 koja sadrži sve ispitanike mlađe od 35 godina. Mlađe generacije su imale malo više problema s prepoznavanjem neologizama i njihovim značenjem. Ukupno je bilo samo 20,93% točnih odgovora. Zanimljivo je da je, kako i kod ispitanika grupiranih u stariju grupu, najviše točnih odgovora imao *uspornik* (57,3%). Za razliku od starijih ispitanika, drugo mjesto je zauzeo neologizam *zapozorje* koji je prepoznalo 34,83% ispitanika, a na trećem mjestu se našao *velezgoditak* s 33,7% točnih odgovora. Za što se dodjeljuje Nagrada znalo je samo 11% ispitanika, a na pitanje o podrijetlu neologizma *zaleđe* ni jedan ispitanik nije dao točan odgovor.

Iako su mlađe generacije pokazale lošije znanje u prepoznavanju neologizama u usporedbi sa starijim generacijama, čak šestero mlađih ispitanika je odgovorilo kako koriste po jedan od ponuđenih neologizama, a dva su ispitanika odgovorila kako koriste čak dva. Četiri ispitanika su potvrdila da koriste *zatipak*, a neologizmi *uspornik, bilješkinja* i *zapozorje* su dobili potvrdne odgovore korištenja od po dva ispitanika. Usporedno sa starijim ispitanicima, mlađi koriste ponuđene neologizme u sličnoj mjeri: stariji - 8,3%, mladi - 8,9%.

Na temelju ove dvije tablice mogli bismo zaključiti da vrijeme nije presudan čimbenik u prihvaćanju neologizama. Istina je da su stariji ispitanici bili bolji u prepoznavanju ponuđenih neologizama, no kad je riječ o njihovoj uporabi u svakodnevnom jeziku, i mladi i stari imaju sličan postotak (ne)korištenja. Iako putem internetske ankete nisam imao mogućnost postavljanja potpitanja, usporedbom terenske i internetske ankete može se zaključiti kako je za najviše točnih odgovora zaslužno logično zaključivanje i zvučnost neologizama. Neologizam SUOSNIK, koji je prva ikad nagrađena riječ na natječaju davne 1993. godine te je imao dovoljno vremena da uđe u javni jezik, prepoznalo je manje od 5% ispitanika. Budući da je uzorak relativno mali, ne možemo sa sigurnošću zaključiti da je teza da je vrijeme jedan od ključnih faktora u usvajanju neologizama u standardni jezik kriva, ali je svakako dobar pokazatelj da vrijeme nije toliko relevantni faktor.

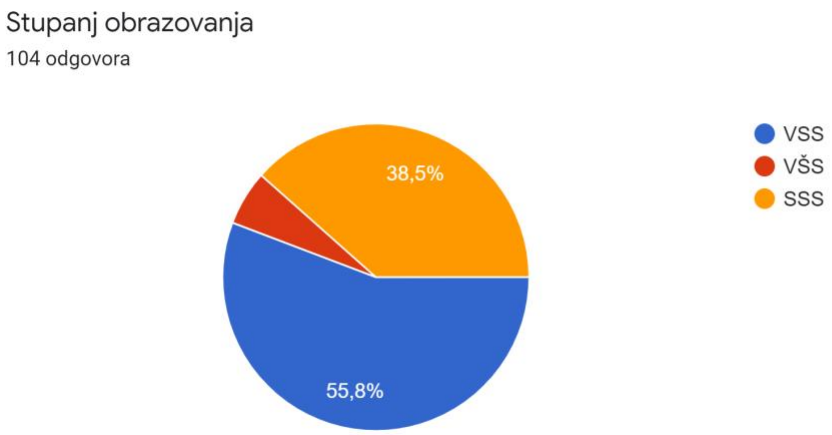
Za što se dodjeljuje nagrada "Dr. Ivan Šreter"?	SUOSNIK	VELEZGODITAK	DOČITNICA	USPORNIK	NAPLATNICA	ZATIPAK	DODIRNIK	ZASLONIK	ZAPOZORJE	OZNAK	BILJEŠKINJA	Koristite li koju od ovih riječi u svakodnevnom razgovoru (ako da, koju)?	Stupanj obrazovanja	Mjesto prebivališta	Godina rođenja	Znate li od kud dolazi izraz "zaleđe" i tko ga je prvi puta upotrijebio?
				Ležeći policajac	Naplatna kućica		Screen		Backstage			Ne, sve su retardirane	VSS	Zagreb	1989	
Za najbolju hrvatsku riječ		Jackpot	Bookmark	Ležeći policajac	Naplatna kućica	Tipfeler	Touch screen		Backstage		Javna bilježnica	Ne	VSS	Zagreb	1989	Iz engleskog jezika
Ne												Ne	SSS	Zagreb	1990	Ne
		Jackpot				Tipfeler						Ne	SSS	Velika Gorica	1989	
Za najbolju novu rijec				Lezeći policajac	Naplatna kućica	Tipfeler	Touch screen	Tablet		Brend	Javna bilježnica		VSS	Zagreb	1997	Ne znam
Ne				Kočnica				Ekran			Zapisničarka	Ne	SSS	Koprivnica	1997	Iza leđa?
Ne													VSS	Pula	1993	Ne
		Jackpot		Ležeći policajac		Tipfeler	Touchscreen	Tablet	Backstage			Ne	VSS		1988	
Aha				Lezeci policajac	Uplatnica		Tablet		Back stage			Ne	SSS	Zagreb	1991	Ne, ne
Ne		Velenagrada		Lezeci policajac	Naplatna kucica						Žena bilježnik	Niti jednu	VSS	Zagreb	1988	Ne
Nagrada za najbolju novu hrvatsku rijec.	Ovjes	Jackpot	Vježbenica	Ležeći policajac	Blagajna	Tastatura	Miš	Ekran	Backstage	Prometni znak	Daktilografkinja	Ne	SSS	Zagreb	1988	Neznam.
Za Hrvatsko jezikoslovlje.					uplatnica						bilježnica	Nijednu	VSS	Zagreb	1990	Ne.
Za novonastalu hrvatsku rijec	Koaksijalni kabel	Jackpot	Bookmarker?	Lezeci policajac	Naplatna kucica?	Tipfeler?	Touch screen	Tablet hahaha	Backstage	Hashtag?	Javni bilježnik? Knjiga u koju pises bilješke? Nemam pojma	Ne	SSS	Zagreb	1991	Ne
Ne znam				Ležeći policajc			Touch screen						SSS	Zagreb	1994	Ne
Ne znam		Dobitak		Usporivač									VSS	Buje	1989	Ne
Za najveće zaleđe?				Ležeći policajac			Touch screen					Ajme ne	SSS	Zagreb	1987	Neeee
Ne znam		Jackpot		Lezeci policajac		Tipkovnica	Tuch screen	Screensaver				Niti jednu	VSS	Zagreb	1997	Ne
													VŠS		1991	
Neznam		Euro gol		Ležeći policajac	Bankomat		Tablet	Tablet					VSS	Zagreb	1988	Ne
Za novonastale riječi u hrvatskom jeziku.		Jackpot		Ležeći policajac								Ne koristim nijednu.	VSS	Kaštel, Istra	1989	Ne.
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Račun						Daktilografkinja	Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne													VSS	Vienna	1989	Ne
Nemam pojma				Lezeci policajac	Naplatna kucica							Nijednu, nikad	VSS	Rijeka	1992	Off side, Englezi
Ne znam.		Jackpotl		Ležeći policajac.	Naplatna kućica.			Ekran.				Nijednu.	VSS	Kaštel, Istra	1989	Ne znam.
ne znam		veliki dobitak	oznacivac za stranice	lezeci policajajc	račun			ekran				ne	VSS	zagreb	2000	ne
ne												ne	VSS	SV IVAN ZELINA	1991	ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Aparat za naplatu		Touch screen	Tablet	Backstage		Žena bilježnik (npr. javna bilješkinja)	Uspornik i bilješkinja	VSS	Zagreb	1988	Ne
nagrada za hrvatsku riječ		jackpot		ležeći policajac	blagajnica	tipfeler	touch screen	monitor	backstage		javna bilježnica	ne	SSS	zagreb	1989	u geografiji ili sportu?
Ne		Jackpot					Touch screen					Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne
Ne znam	Suučesnik	Veliki dobitak		Kočnica	Mjesto za naplatu	Tikovnica	Screentouch	Pozadina	Pozornica		Javni bilježnik	Ne	VSS	Zagreb	1994	Ne znam
Ne znam													SSS	Zagreb	1993	Ne
Ne znam.	Paralela	Jackpot		Ležeći policajac	Račun				Backstage				VSS	Zagreb	1995	Ne znam.
Za novotvorenicu godine		Jackpot		Lezeci policajac		Tipfeller			Backstage	Tag	Zenska osoba javni bilježnik	Bilješkinja	VSS	Zagreb	1989	Ne
		Jackpot		Kocnica				Ekran	Backstage			Ne	SSS	Zagreb	1991	

Za najbolju novu hrvatsku riječ.		Jackpot		Ležeći policajac		Tipfeler	Touch screen					"Zatipak" i "usporník".	VSS	Zagreb	1993	Ne
Ne znam	Koaksijalni kabel	Jackpot	Fusnota	Ležeći policajac	Blagajna	Tipfeler	Touch screen	Screen saver	Back stage	Strelica miša	Daktilografkinja	Baš nijednu	VSS	Zagreb	1991	1) Iz engleskog govornog područja 2) Ne znam
Za književna djela		Dupli pogodak		Ležeći policajac	Naplatna kučica	Dugme			Sumrak		Osoba koja bilježi	Ne	VSS	Split	1994	Znam što je, ali ne znam od kuda dolazi izraz niti tko ga je prvi upotrijebio.
ne znam		jackpot		ležeći policajac		zarez			backstage			ni jednu	VSS	Zagreb	1994	Iz nogometa. Ne znam tko ga je upotrijebio
ne							tipkalo	monitor					VSS	Zagreb	1990	ne
Jezikoslovna nagrada		Jackpot	Predmet koji se rabi za obilježavanje stranica gdje se stalo sa citanjem	Lezeci policajac	Naplatna kucica	Tipfeler		Ekran	Backstage				SSS	Split	1993	Nogometno pravilo
Ne znam		Gol								Tag			VSS	Dubrovnik	11.08.1995	Ne
Ne		Bingo		Ležeći policajac	račun		Kvaka	ekran	backstage		zapisničarka		SSS	Zagreb	1994	Ne
Ne znam		Dobit na lottu	Obilježava se stranica na kojoj je čitatelj stao		naplatna kučica	Tipfeler						Ne, osim zatipka iz čistog sarkazma	VSS	Zagreb	1990	Ne znam
Ne znam		Eurogol		Ležeći policajac	Vinjeta							Ne	SSS	Samobor	1995	Ne
Ne												Ne	VSS	Novi Zagreb	22.08.1990	Ne
Za najbolju novu hrvatsku riječ		Jackpot					Touch screen	Ekran				Ne	VSS	Zagreb	1996	Ne
Stvarno ne znam	Suglasnik	Dobitak na lutriji	Zaštitnik	Ležeći policajac	Naplatna postaja	Tipka	Tablet	Monitor	Backstage	Tabla na raskriżju	Bilježnica		SSS	Bistra	2001	Ne
ne znam				ležeći policajac	uplatnica			zaslon	pozornica	oznaka	javna bilježnik ženskog roda		VŠS	Zagreb	1994	ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac					Backstage				VSS	Zagreb	1995	Ne znam
Ne znam		Bingo				Tipfeler	Touch screen		Backstage			Zatipak	VSS	Zagreb	1991	Ne
Ne		Eurojackpot	Bookmark	Lezeci policajac		Tipfeler	Touch screen	Ekran	Backstage		Fusnote	Zapozorje	SSS	Zagreb	1997	Ne
Ne													VŠS	Zlatar	1988	Ne
Ne znam												Ne	VŠS	Hum na Sutli	2000	Ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Bankomat		Touch screen	Screen	Backstage		Daktilografkinja	Ne	VSS	Zagreb	1993	Ne
Nemam pojma				Ležeći policajac		Tipfeler			Back stage			Nijednu	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne		Jackpot										Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne		Hattrick					Touchscreen					Ne	SSS	Dubrovnik	1997	Ne
Ne znam						Tipfeler							VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne znam	Suosnivač?	Dobitak na lotu?		Kočnica?			Touch ekran?	Zaslon?				Ne	VSS	Zagreb	1995	Ne
												Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne znam				Ležeći policajac					Backstage			Ne	SSS	Zagreb	2001	Ne
													SSS	Koprivnica	1999	Ne
za oftamologiju?	osovina	jackpot	fusnota	ležeći policajac	naplatni automat	tipfeler	touch screen	desktop	backstage	nota	daktilograf	ne	VSS	Zagreb	1988	nogomet?
Nagrada za najbolju novu riječ.		Jackpot		Ležeći policajac?			Touchscreen		Backstage			Ne	SSS	Zagreb	1994	Ne
Ne				ležeći policajac					backstage			Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne
Ne znam			Book marker	Lezeci policajac	Racun	Tipfeler	Touch screen	Zaslon				Niti jednu	VŠS	Zagreb	1994	Iz nogometa, ne znam

Nagrada na podrucju lingvistike, ali ne znam za sto tocno		Jackpot	Epilog	Speed bump/lezeci policajac	Naplatna kucica	Lapsus	Touch screen	Screen	Backstage		Posao javnog biljeznika koji obavlja zenska osoba	Ne	SSS	Zagreb	1998	Ne
ne		jackpot		ležeći policajac		tipfeler		touch screen	backstage			ne	VSS	Čakovec	1992	ne
Ne znam		Jackpot		Lezeci policajac	Naplatna kucica		Touch screen		Backstage	Ozbaka		Ne	SSS	Baška Voda	1998	Ne
Ne znam				Ležeći policajac								Ne	VSS	Zagreb	1986	Ne
ne				ležeći policajac			touch screen		backstage	hashtag			VSS	Klanjec	1989	ne
Nne		Eurogol		ležeći policajac								Ne	VSS	Samobor	1990	Ne
						Tipfeler	Ekran koji je touch screen				ženski rod od javni bilježnik	Ne	VSS	Zagreb	1998	
ne znam		jackpot?		lezeci policajac					bekstejđ		zenski javni biljeznik	zapozorje	VSS	zagreb	1989	ne
Ne		Bingo	Fusnota			Tipfeler	Touch screen		Backstage			Ne	VSS	Zagreb	1996	Ne
ne znam		jackpot		ležeći policajac	blagajna			touch svreen				ne	SSS	Požega	2001	ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac		Tipfeler	Touchscreen	Desktop	Backstage	Marker	Javni bilježnik ženskog roda	Ne	VSS	Zagreb	1993	Ne znam
Ne												Ne	VSS	Zagreb	1989	Ne
													SSS	Zagreb	1991	
													SSS	Zagreb	1991	
Ne znam				Lezeci policajac					Backstage			Ne	SSS	Krapina	1992	Ne
Za novu riječ								zaslon				Ne	SSS	Varaždin	1998	Znam za zaleđe u nogometu, ne znam tko ga je prvi upotrijebio
Lingvistika		Jackpot		Kočnica	Račun						Nota	Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne
Za književna djela		Dupli pogodak		Ležeći policajac	Naplatna kućica	Dugme			Sumrak		Osoba koja bilježi	Ne	VSS	Split	1994	Znam što je, ali ne znam od kuda dolazi izraz niti tko ga je prvi upotrijebio.
Ne znam.		bingo				tipfeler						zatipak	VSS	Sisak	1990	Ne
												Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Lingvistika													SSS	Zagreb	1988	Thring
Ne												Ne	SSS	Varaždin	2001	Ne
Ne		Jackpot		Hupser		Tipfeler	Touchpad		Backstage			Ne	VSS	Zagreb	1989	Ne

tablica 2.

Od 104 ispitanika njih 59 (55,8%) ima visoku stručnu spremu, 6 (5,8%) ima višu stručnu sprema, a njih 39 (38,5%) srednju stručnu spremu kao što se može vidjeti na grafu generiranom kroz rezultate ankete. Kako bi provjerili ima li stupanj obrazovanja ikakav utjecaj na stupanj prihvaćenosti neologizama, tj. imaju li više obrazovani ljudi širi vokabular koji u sebi sadrži i neke od navedenih neologizama, napravio sam sljedeće dvije tablice. U tablicu 3 sam grupirao ispitanike s višom i visokom stručnom spremom dok sam u tablicu 4 grupirao ispitanike sa srednjom stručnom spremom.

Ispitanici sa srednjom stručnom spremom imali su 23,07% uspješnosti kada je u pitanju prepoznavanje ponuđenih neologizama. Najpoznatiji je i dalje *uspornik* s čak 64,1% dok je na drugom mjestu *velezgoditak* (53,84%), a na trećem *zapozorje* (46,15%). Ispitanik koji je jedini znao podrijetlo *zaleđa* je pripadnik grupe sa srednjom stručnom spremom. Za što se dodjeljuje Nagrada *Dr. Ivan Šreter* znalo je 17,94% ispitanika, a dva su potvrdila da koriste jedan od navedenih neologizama: *uspornik* i *zapozorje*. Ispitanici s višom i visokom stručnom spremom su imali nešto manji postotak uspješnosti prepoznavanja neologizama u usporedbi s ispitanicima sa srednjom stručnom spremom - 21,41%. I kod visokoobrazovanih je najprepoznatljiviji *uspornik* (56%), a na drugom i trećem mjestu su *velezgoditak* (44,61%) i *zapozorje* (33,84%). Iako su iste neologizme prepoznavali u sličnoj mjeri kao i ispitanici sa srednjom stručnom spremom, visokoobrazovni su slabije znali za što se dodjeljuje Nagrada. Njih samo 10,76% je znalo točan odgovor. Dok je samo 5,1% ispitanika sa srednjom stručnom spremom odgovorilo da koristi neke od navedenih neologizama, skoro dvostruko više (9,23%) visokoobrazovnih odgovara potvrdno na to isto pitanje. Podrijetlo neologizma *zaleđe* nije znao nitko od visokoobrazovnih ispitanika.

Za što se dodjeljuje nagrada "Dr. Ivan Šreter"?	SUOSNIK	VELEZGODITAK	DOČITNICA	USPORNIK	NAPLATNICA	ZATIPAK	DODIRNIK	ZASLONIK	ZAPOZORJE	OZNAK	BILJEŠKINJA	Koristite li koju od ovih riječi u svakodnevnom razgovoru (ako da, koju)?	Stupanj obrazovanja	Mjesto prebivališta	Godina rođenja	Znate li od kud dolazi izraz "zaleđe" i tko ga je prvi puta upotrijebio?
Ne												Ne	SSS	Zagreb	1990	Ne
		Jackpot				Tipfeler						Ne	SSS	Velika Gorica	1989	
Ne				Kočnica				Ekran			Zapisničarka	Ne	SSS	Koprivnica	1997	Iza leđa?
Aha				Lezeci policajac	Uplatnica		Tablet		Back stage			Ne	SSS	Zagreb	1991	Ne, ne
Ne znam				Leženi policajac									SSS	Zg	1978	Ne
Nagrada za najbolju novu hrvatsku rijec.	Ovjes	Jackpot	Vježbenica	Leženi policajac	Blagajna	Tastatura	Miš	Ekran	Backstage	Prometni znak	Daktilografkinja	Ne	SSS	Zagreb	1988	Neznam.
Za novonastalu hrvatsku rijec	Koaksijalni kabel	Jackpot	Bookmarker?	Lezeci policajac	Naplatna kucica?	Tipfeler?	Touch screen	Tablet hahaha	Backstage	Hashtag?	Javni bilježnik? Knjiga u koju pises biljeske? Nemam pojma	Ne	SSS	Zagreb	1991	Ne
Ne znam	Koaksijalni kabel	Jackpot		Lezeci policajac			Touch screen	Monitor				Ne	SSS	Zagreb	1975	Nogomet
Ne znam				Leženi policajc			Touch screen						SSS	Zagreb	1994	Ne
Za najveće zaleđe?				Leženi policajac			Touch screen					Ajme ne	SSS	Zagreb	1987	Neeee
	Suosnivač	Značajni zgoditak		Leženi policajac	Naplatna kučica				Iza pozornice		Zapisničarka	Ne	SSS	Zagreb, Opatička 4	1964	Nogometni izraz
Za najbolju novu riječ	Kabl	Jack pot		Leženi policajac	Naplatna kučica		Tač skrin	Tablet	Bek stejd			Niti jednu	SSS	Zagreb	1963	Nogometni izraz, Ivo Tomić
nagrada za hrvatsku riječ		jackpot		leženi policajac	blagajnica	tipfeler	touch screen	monitor	backstage		javna bilježnica	ne	SSS	zagreb	1989	u geografiji ili sportu?
Ne		Jackpot					Touch screen					Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne
Za izvanredan uspjeh	Auspuh	Jackpot	KnjižnicA	Leženi policajac	Račun	Žulj	Touch screen	Nista	Predvečerje	Jedna oznaka	Bilješkinja	Uspornik	SSS	Zagreb	1983	Iz Bugarske, upotrijebio ga je Dimče na utakmici Levski Sofia sa nekim treće ligašem iz Bugarske
Ne znam													SSS	Zagreb	1993	Ne
Za najbolju novu hrvatsku rijec	Koaksijalni Kabel	Jackpot		Lezeci policajac	Naplatna kucica	Tipfeler	Touch screen	Tablet	Back stage	Brend	Javna bilježnica	Ne	SSS	Zagreb	1980	George Chilsom 1888.
		Jackpot		Kocnica				Ekran	Backstage			Ne	SSS	Zagreb	1991	
Jezikoslovna nagrada		Jackpot	Predmet koji se rabi za obilježavanje stranica gdje se stalo sa citanjem	Lezeci policajac	Naplatna kucica	Tipfeler		Ekran	Backstage				SSS	Split	1993	Nogometno pravilo
Ne		Bingo		Leženi policajac	račun		Kvaka	ekran	backstage		zapisničarka		SSS	Zagreb	1994	Ne
Ne znam		Eurogol		Leženi policajac	Vinjeta							Ne	SSS	Samobor	1995	Ne
Stvarno ne znam	Suglasnik	Dobitak na lutriji	Zastitnik	Lezeci policajac	Naplatna postaja	Tipka	Tablet	Monitor	Backstage	Tabla na raskršću	Bilježnica		SSS	Bistra	2001	Ne
Neznam		Jackpot		Leženi policajac	Naplatna kučica		Dlan						SSS	Bernkastel-Kues/ Njemačka	1983	Pojma nemam
Ne		Eurojackpot	Bookmark	Lezeci policajac		Tipfeler	Touch screen	Ekran	Backstage		Fusnote	Zapozorje	SSS	Zagreb	1997	Ne
Ne		Hattrick					Touchscreen					Ne	SSS	Dubrovnik	1997	Ne
Ne znam				Leženi policajac					Backstage			Ne	SSS	Zagreb	2001	Ne
													SSS	Koprivnica	1999	Ne
Nagrada za najbolju novu riječ.		Jackpot		Leženi policajac?			Touchscreen		Backstage			Ne	SSS	Zagreb	1994	Ne
Ne				leženi policajac					backstage			Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne

Nagrada na području lingvistike, ali ne znam za što točno	Jackpot	Epilog	Speed bumpi lezeći policajac	Napalma kuvica	Lapsus	Touch screen	Screen	Backstage	Ostavka	Postaje jarmog bilježnika koji održuje zanoka	Ne	SSS	Zagreb	1998	Ne
Ne znam	Jackpot		Lezeci policajac	Napalma kuvica		Touch screen		Backstage			Ne	SSS	Bakka Vocka	1998	Ne
ne znam	jackpot		lezeci policajac	Napalma			touch svreen				ne	SSS	Pozega	2001	ne
												SSS	Zagreb	1991	
												SSS	Zagreb	1991	
Ne znam			Lezeci policajac					Backstage			Ne	SSS	Krapina	1992	Ne
							zaslon				Ne	SSS	Varaždin	1998	Znam za zalede u nogometu, ne znam tko ga je prvi upotrijebio
Za novu riječ															
Lingvistika	Jackpot		Kolchica	Rabun						Nota	Ne	SSS	Zagreb	1996	Ne
Lingvistika												SSS	Zagreb	1988	Thrrrg
Ne											Ne	SSS	Varaždin	2001	Ne

Tablica 3.

Za što se dodjeljuje nagrada "Dr. Ivan Šreter"?	SUOSNIK	VELEZGODITAK	DOČITNICA	USPORNIK	NAPLATNICA	ZATIPAK	DODIRNIK	ZASLONIK	ZAPOZORJE	OZNAK	BILJEŠKINJA	Koristite li koju od ovih riječi u svakodnevnom razgovoru (ako da, koju)?	Stupanj obrazovanja	Mjesto prebivališta	Godina rođenja	Znate li od kud dolazi izraz "zaleđe" i tko ga je prvi puta upotrijebio?
				Ležeći policajac	Naplatna kućica		Screen		Backstage			Ne, sve su retardirane	VSS	Zagreb	1989	
Za najbolju hrvatsku riječ		Jackpot	Bookmark	Ležeći policajac	Naplatna kućica	Tipfeler	Touch screen		Backstage		Javna bilježnica	Ne	VSS	Zagreb	1989	Iz engleskog jezika
Za najbolju novu rijec				Lezeći policajac	Naplatna kućica	Tipfeler	Touch screen	Tablet		Brend	Javna bilježnica		VSS	Zagreb	1997	Ne znam
Ne													VSS	Pula	1993	Ne
		Jackpot		Ležeći policajac		Tipfeler	Touchscreen	Tablet	Backstage			Ne	VSS		1988	
Ne		Velenagrada		Lezeci policajac	Naplatna kucica						Žena bilježnik	Niti jednu	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne znam							Touch screen		Backstage		Javni bilježnik ženskog roda	Ne	VSS	Zagreb	1985	Ne znam
				Ležeći policajac		Greška u tipkanju						Ne	VSS	ZAGREB	1979	Da, ne
Za Hrvatsko jezikoslovlje.					uplatnica						bilježnica	Nijednu	VSS	Zagreb	1990	Ne.
Ne znam		Dobitak		Usporivač									VSS	Buje	1989	Ne
Ne znam		Jackpot		Lezeci policajac		Tipkovnica	Tuch screen	Screensaver				Niti jednu	VSS	Zagreb	1997	Ne
													VŠS		1991	
Neznam		Euro gol		Ležeći policajac	Bankomat		Tablet	Tablet					VSS	Zagreb	1988	Ne
Za novonastale riječi u hrvatskom jeziku.		Jackpot		Ležeći policajac								Ne koristim nijednu.	VSS	Kaštel, Istra	1989	Ne.
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Račun						Daktilografkinja	Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne													VSS	Vienna	1989	Ne
Nemam pojma				Lezeci policajac	Naplatna kucica							Nijednu, nikad	VSS	Rijeka	1992	Off side, Englezi
Ne znam.		Jackpotl		Ležeći policajac.	Naplatna kućica.			Ekran.				Nijednu.	VSS	Kaštel, Iatra	1989	Ne znam.
ne znam		veliki dobitak	oznacivac za stranice	lezeci policajajc	račun			ekran				ne	VSS	zagreb	2000	ne
ne												ne	VSS	SV IVAN ZELINA	1991	ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Aparat za naplatu		Touch screen	Tablet	Backstage		Žena bilježnik (npr. javna bilješkinja)	Uspornik i bilješkinja	VSS	Zagreb	1988	Ne
nisam	koaksijalni	jackpot		lezeci policajac		tipfeler	touch screen					ne	VSS	slovenija	1979	ne znam
Ne znam	Suučesnik	Veliki dobitak		Kočnica	Mjesto za naplatu	Tikovnica	Screentouch	Pozadina	Pozornica		Javni bilježnik	Ne	VSS	Zagreb	1994	Ne znam
Ne znam.	Paralela	Jackpot		Ležeći policajac	Račun				Backstage				VSS	Zagreb	1995	Ne znam.
Za novotvorenicu godine		Jackpot		Lezeci policajac		Tipfeller			Backstage	Tag	Zenska osoba javni bilježnik	Biljeskinja	VSS	Zagreb	1989	Ne
Za najbolju novu hrvatsku riječ.		Jackpot		Ležeći policajac		Tipfeler	Touch screen					"Zatipak" i "usporník".	VSS	Zagreb	1993	Ne
Ne znam	Koaksijalni kabel	Jackpot	Fusnota	Ležeći policajac	Blagajna	Tipfeler	Touch screen	Screen saver	Back stage	Strelica miša	Daktilografkinja	Baš nijednu	VSS	Zagreb	1991	1) Iz engleskog govornog područja 2) Ne znam
Za književna djela		Dupli pogodak		Ležeći policajac	Naplatna kućica	Dugme			Sumrak		Osoba koja bilježi	Ne	VSS	Split	1994	Znam što je, ali ne znam od kuda dolazi izraz niti tko ga je prvi upotrijebio.
ne znam		jackpot		ležeći policajac		zarez			backstage			ni jednu	VSS	Zagreb	1994	Iz nogometa. Ne znam tko ga je upotrijebio

ne						tipkalo	monitor							VSS	Zagreb	1980. ne
Ne znam		Gol								Tag				VSS	Dubrovnik	11.08.1995	Ne
Ne znam	Dobit na lotu		Objeđana se stranica na kojoj je čitatelj sibo										Ne, osim zatičnika iz čistog sarkazma	VSS	Zagreb	1990. Ne znam	
Ne													Ne	VSS	Novi Zagreb	22.08.1990	Ne
Za najbolju novu hrvatsku riječ		Jackpot				Touch screen	Ekran						Ne	VSS	Zagreb	1996	Ne
Pojma nemam	Ko zna	Dobitak na lotu	Pit	Ležeći policajac	Ovrha	Tastatura	Tač screen	Soletka	Back stage	@	Zaposlenkarka	Ne	VŠs	Zagreb	1994	Nvgonmet, nemam pojma
ne znam				ležeći policajac	uplatnica			zaslon	pozornica	oznaka	jarna bilježnik ženskog roda		VŠs	Zagreb	1994	ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac					Backstage				VSS	Zagreb	1995	Ne znam
Ne znam	Bingo					Tipkeler	Touch screen		Backstage			Zatipak	VSS	Zagreb	1991	Ne
Ne													VŠs	Zadar	1988	Ne
Za najbolju novu hrvatsku riječ	Koaksijalni kabel	Glavni zgoditak	Bookmark	Ležeći policajac	Napaćena kućica	Tipkeler	touch screen	Tablet	Iza pozornice	Brend	Javna bilježnica	Ne	VSS	Zagreb	1970	Ne
Ne znam													VSS	Zagreb	1984	Ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac	Bankomat		Touch screen	Screen	Backstage		Dakilografkinja	Ne	VŠs	Hum na Sutli	2000	Ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac					Backstage			Ne	VSS	Zagreb	1993	Ne
Nemam pojma				Ležeći policajac		Tipkeler			Back stage			Nijednu	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne		Jackpot										Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne znam						Tipkeler							VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne znam	Svoninak?	Dobitak na lotu?		Kočničar?			Touch ekran?	Zaslon?					Ne	VSS	Zagreb	1995	Ne
													Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
za dilamologiju?	osovina	jackpot	tkanina	ležeći policajac	najdalnji automat	tipkeler	touch screen	desktop	backstage	nota	dakilograf	ne	VSS	Zagreb	1988	nogomet?
Ne znam			Book marker	Ležeći policajac	Račun	Tipkeler	Touch screen	Zaslon				Nitj jednu	VŠs	Zagreb	1994	Iz nogometa. ne znam
ne		jackpot		ležeći policajac		tipkeler		touch screen	backstage			ne	VSS	Čakovec	1992	ne
Ne znam				Ležeći policajac								Ne	VSS	Zagreb	1986	Ne
ne				ležeći policajac			touch screen		backstage	hashtag			VSS	Klanjec	1989	ne
Nne		Eurogol		ležeći policajac					backstage			Ne	VSS	Samobor	1990	Ne
						Tipkeler	Ekran koji je touch screen				ženski rod od javni bilježnik	Ne	VSS	Zagreb	1998	
ne znam		matchpoint		ležeći policajac					backstage			ne	VSS	Klanjec	1979	ne
ne znam		jackpot?		ležeći policajac			Touch screen		Backstage		ženski javni bilježnik	Ne	VSS	zagreb	1989	ne
Ne		Bingo	Fuanota			Tipkeler			Backstage			Ne	VSS	Zagreb	1996	Ne
Ne znam		Jackpot		Ležeći policajac		Tipkeler	Touchscreen	Desktop	Backstage	Marker	Javni bilježnik ženskog roda	Ne	VSS	Zagreb	1993	Ne znam
Ne												Ne	VSS	Zagreb	1989	Ne
																	Znam što je, ali ne znam od kuda dolazi izraz niti tko ga je prvi upotrijebio.
Za knjiženja djela		Duplj pogodak		Ležeći policajac	Napaćena kućica	Dugme		Surmak		Osoba koja bilježi		Ne	VSS	Split	1994	
Ne znam.		bingo				tipkeler						zatipak	VSS	Sisak	1990	Ne
												Ne	VSS	Zagreb	1988	Ne
Ne		Jackpot		Hupser		Tipkeler	Touchpad		Backstage			Ne	VSS	Zagreb	1989	Ne

Tablica 4.

Anketa je pokazala da između ispitanika sa srednjom stručnom spremom i onih visokoobrazovanih ne postoji tolika razlika kada je u pitanju stupanj prihvaćanja neologizama. Budući da je anketa, između ostalog, plasirana i na društvene mreže, ispitanici nisu samo iz Zagreba već su, u manjem postotku, raštrkani po cijeloj Hrvatskoj. Iako smatram da se putem ove ankete može zaključiti kako stupanj obrazovanja i

vrijeme nisu presudni kada je u pitanju prihvaćanje neologizma, vjerujem kako bi se dodatna istraživanja i s većim uzorkom trebala napraviti na ovu temu.

Nebojša Koharović (1996) je prikazao anketu koju je proveo nad ispitanicima kojima je ponudio četrdeset novih nepoznatih leksema kojima su trebali odrediti značenje i tvorbu. Posrijedi su bili studenti treće godine kroatistike kojima je vodio seminarsku grupu te im ponudio 40 leksema iz dva tada novija hrvatska rječnika: Šamija–Lukačić: *Razlike između hrvatskog i srpskog jezika* (1991) te Mate Šimundić: *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskome jeziku* (1994). Koharović je podijelio upitnike na kojima su trebali detektirati značenje danih neologizama. Navedeni neologizmi na prvoj su stranici „predočeni anketiranima dekontekstualizirani kako bi se vidjelo može li djelovati semantička asocijacija kod ispitanika pri samome pogledu na transparentnost izrazne strane leksema (...) Tek po ispunjenju prve stranice anketirani su dobili drugu stranicu na kojoj su riječi smještene u minimalni kontekst (leksički paradigmatsku rečenicu)" (1996: 191). Autor je zaključio da normiranje leksema od strane jezičnih purista

> neće ostvariti komunikacijsku vrijednost koju se očekuje od činjenica standardnoga jezika. Navedeni leksemi mogu učestalom porabom steći potpunu komunikacijsku vrijednost (razumijevanje i korištenje), no neke od navedenih leksikoloških slabosti ostat će razvidnima i opteretiti leksički sustav. (*isto*).

S tim se zaključkom ne slaže Milković koji tvrdi da novotvorenica neće opteretiti leksički sustav. Ako nova tvorenica uđe u uporabu i stekne komunikacijsku vrijednost, već će postati funkcionalni dio leksičkog sustava, a ako ne stekne komunikacijsku vrijednost, neće se rabiti i time ni opteretiti leksički sustav (2010: 141). Smatram da su slično pokazali i rezultati mojih anketa. Propitani neologizmi nisu opteretili leksički sustav, ispitanici su ih ili prepoznali ili nisu, no, barem kada je u pitanju usmena anketa, sigurno ih nije uzrujala činjenica što ne prepoznaju neke od navedenih neologizama niti su smatrali da su leksički zakinuti zato što ih ne koriste.

8. ZAKLJUČAK

U ovom sam radu zaključio da je hrvatski jezik kroz stoljeća došao u kontakt s mnogim drugim jezicima kroz ratove, trgovinu, migracije ili tehnološka dostignuća. Germanizmi, anglizmi, rusizmi, hungarizmi, turcizmi, talijanizmi i još mnoge druge posuđenice sastavni su dio hrvatskog jezika. Jezik živi i svakodnevno se leksički razvija. Možemo primijetiti dva smjera leksičkog razvoja jezika: kroz spontano proširene posuđenice i institucionalne tvorenice. Posuđenice spontano ulaze u naš jezik. Teško bi bilo

zamisliti svakodnevnu komunikaciju, uzimajući u obzir ubrzani razvoj tehnologije, bez *laptopa, kompjutera, smajlića* i *heštegova*. Te su posuđenice prihvaćene od strane govornika i postale su dio općeg i javnog jezika.

Standardni se jezik nikada ne može do kraja naučiti jer se svakodnevno razvija, a njegovoj je razvoj ubrzan pojavom interneta i činjenicom da smo svi povezani u globalnom selu gdje se komunikacija razvija neovisno o materinskom jeziku govornika, ali se u taj materinski jezik na kraju, u većoj ili manjoj mjeri, posuđuje. Svjedočimo svakodnevnom kreiranju novih pojmova, koje najčešće koriste mladi kroz računalne igre i međusobnu komunikaciju koja više nije licem u lice već licem u ekran. Koji su točno motivi iza jezičnih purista ne mogu sa sigurnošću tvrditi, ali da su se puristička nastojanja pojačala i da je interes za njima iz godine u godinu veći (ako gledamo broj prijavljenih riječi za Nagradu za najbolju hrvatsku riječ *Dr. Ivan Šreter* koji je u 2020. četverostruko veći nego 2019).

Jezične puriste možemo promatrati kao elitističku skupinu lingvista koji žele "očistiti" jezik od nepotrebnih posuđenica, no ne vide ih svi tako. Nekima su jezični puristi borci protiv pasivnog preuzimanja stranog izraza koji "ne potiče stvaralaštvo u jeziku primaoca" (Drljača Margić, 2009: 53). Lučić (2007) s druge strane smatra kako su spontani neologizmi nastali "velikim dijelom upravo iz otpora prema jezičnoj politici i nametanju uvedenica" (343). Možemo zaključiti da su puristička nastojanja rezultat velikog broja spontanih posuđenica, a spontane posuđenice s druge strane rezultat otpora prema institucionalnim tvorenicama. Smatram da je to začarani krug koji, kad se sve zbroji i oduzme, ipak pridonosi leksičkom bogatstvu odnosno razvoju i ostvarivanju tvorbeno-izražajnih potencijala hrvatskog jezika.

Od ranih devedesetih godina prošlog stoljeća, postoji nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ kojom se želi potaknuti stvaranje "čistih" hrvatskih tvorenica koje će zamijeniti tzv. nepotrebne posuđenice. Kroz povijest nagrade bilo je puno prijedloga kako zamijeniti već ukorijenjene spontano proširene posuđenice, no osim nekih izuzetaka, nisam pronašao previše uspjeha novopredloženih neologizama koji su uspjeli zamijeniti spontanu posuđenicu. Provedene dvije ankete, usmena i pismena, potvrdile su tu tezu. Ispitanici su, ako su i znali koju bi riječ navedeni neologizam trebao zamijeniti, većinski potvrdili kako navedene neologizme ne koriste. Čak ni usporedba po generacijama i stručnoj spremi nije pokazala veći interes prema navedenim neologizmima u jednoj od skupina. Anketa je opovrgnula tezu kako je presudno vrijeme ili obrazovanje da bi se tako isforsirani neologizam primio u svakodnevni jezik. Da bi neologizam govornici prihvatili i počeli ga koristiti važan je i autor neologizma i okruženje u kojem je nastao. No, ni to nije garancija prihvaćanja, a forsiranje nekog neologizma će gotovo sigurno učiniti taj neologizam neprihvaćenim. Odnos institucionalnih tvorenica, koje su gotovo sigurno na neki način nametnute, i spontano proširenih posuđenica, koje su u jezik ušle prirodno i jer je postojala potreba za njima, je sigurno

na strani spontano proširenih posuđenica i teško da će se taj odnos promijeniti. Svaka tvorba je dobra ako se uklapa u jezični sustav, ali važnije je pitanje uklapa li se u razgovorni jezik. Problem kod institucionalnih tvorenica je što ne postoji potreba za njima, a ponekad su čak i politički aktivirane, a to govornici prepoznaju i reagiraju s odbojnošću.

9. LITERATURA

Anić, V. (1998), Rječnik hrvatskoga jezika, 3. izdanje, Novi Liber

Babić, S. (2007), 'Nagrada za novu riječ ime dr. Ivana Šretera', *Jezik*, 54(1), str. 32-33.

Babić, S. (1990), Hrvatska jezikoslovna čitanka. Globus, Zagreb

Beck, B. (2017), O uhljebima s više poštovanja, molim; tportal.hr 18. ožujka 2017; https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/o-uhljebima-s-vise-postovanja-molim-ne-moze-to-svatko-20170316 (pristup 20.06.2019)

Božić, I. (2019a), srednja.hr (oline), dostupno na: https://www.srednja.hr/kultura/vijesti-kultura/strane-rijeci-koje-imamo-odgovarajucu-zamjenu-hrvatskom-jeziku/ (Datum pristupa: 18.05.2019)

Božić, I. (2019b), srednja.hr (oline), dostupno na: https://www.srednja.hr/kultura/vijesti-kultura/nove-hrvatske-rijec-zapozorje-oznak-biljeskinja-pada-li-vam-pamet-sto-znace/ (Datum pristupa: 18.05.2019)

Brdar, I. (2010), Engleske riječi u jeziku hrvatskih medija LAHOR – 10: 217–232

Drljača Margić, B. (2009), Latentno posuđivanje u hrvatskome i drugim jezicima — posljedice i otpori, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35: 53–71

Drljača Margić, B. (2011), Leksički paralelizam: Je li opravdano govoriti o nepotrebnim posuđenicama (engleskog podrijetla)? Fluminensia 23(1): 53-66

Filipović, R. (1986), *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Školska knjiga.

Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2005), *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Gaćina Škalamera, S. (2014), 'Zakon o pučkim školama i preparandijama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji iz 1874. godine: sto četrdeseta obljetnica hrvatskoga zakona o obveznom obrazovanju'. *Anali za povijest odgoja*, 13(13): 99-133.

Gazivoda, J. (2019), Dodijeljene nagrade Dr. Ivan Šreter za nove riječi / Živi jezik. *Vijenac*, 654, dostupno na: http://www.matica.hr/vijenac/654/zivi-jezik-28902/ (pristup 18.05.2019)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, (2019), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43389 (Pristup 20.05.2019)

Hrvatska zaklada za znanost, (2016), Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja, dostupno na: https://hrzz.hr/wp-content/uploads/2020/06/Final-Struna-2016-tekst-natje%C4%8Daja_za-objavu.pdf (Datum pristupa: 20.05.2019)

Jezik (1994), 'Najbolja riječ u 1994. godini', *Jezik*, 42(4): 128-128.

Jozić, Ž. (2019), Duh zrakomlata vlada hrvatskim jezikom; *Jutarnji list* 7. travnja 2019 (online); dostupno na: https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/duh-zrakomlata-vlada-hrvatskim-jezikom-od-devedesetih-posebno-je-ziv-trend-stvaranja-novih-rijeci-koji-cesto-jeziku-navlaci-ludacku-kosulju/8700641/ (pristup 15.09.2019)

Kapović, M., Starčević, A. & Sarić, D. (2016), O preskripciji i preskriptivizmu u Hrvatskoj. U: Kryzan-Stanojević, B. (ur.) *Jezična politika između norme i jezičnog liberalizma*. Zagreb, Srednja Europa, str. 45-67.

Klaić, A. B. (1941), Nekadašnje i današnje jezične novotvorine. *Hrvatski narod* 256, 1. Zagreb, 10

Koharović, N., (1996), "Komunikacijska prihvatljivost novotvorenica", Jezik i komunikacija, Zbornik radova. HDPL, Zagreb, 185-191.

komentari Index.hr, (2019), Dostupno na: https://www.index.hr/magazin/clanak/ovo-su-tri-nove-rijeci-u-hrvatskom-jeziku/2071724.aspx (pristup 18.05.2019)

komentari Poslovni.hr, (2019), Poslovni.hr, dostupno na: http://www.poslovni.hr/hrvatska/dobili-smo-tri-nove-hrvatske-rijeci-a-pobjedu-je-odnijela-rijec-zapozorje-provjerite-sto-znace-351187 (pristup 18.05.2019)

komentari Večernji.hr, (2019), Večernji list (online), dostupno na: https://www.vecernji.hr/vijesti/ovo-su-najbolje-nove-hrvatske-rijeci-hocete-li-ih-koristiti-1307506 (pristup 18.05.2019)

Lalić, D. (2018), Uhljeb nije srbizam, a za autorstvo se ‘bore’ Petrina, Torcida i – Sopranosi. *Večernji list* 4.2.2018; https://www.vecernji.hr/vijesti/uhljeb-nije-srbizam-a-za-autorstvo-se-bore-petrina-torcida-i-sopranosi-1224055

Lučić, R. (2007), Uvest ću još koju riječ i ozdravit će duša tvoja! U: *Jezik i identiteti*. Jagoda Granić, ur. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. str. 337–347

Markuš, N. (2016), *Jezično (leksičko) posuđivanje*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Završni rad dostupan na https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:422993

Metcalf, A. (2002), *Predicting New Words: The Secrets of Their Success. Houghton Mifflin Company*. Boston/New York.

Mikić Čolić, A. (2012), 'Tvorba neologizama u hrvatskome jeziku nakon 1990. godine', doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Osijek.

Miličić, D. (2012), Legendarni Tomić: Dinamovci, načinite tortu, nula je u Portu. 24sata 21. 11. 2012; https://www.24sata.hr/sport/legendarni-tomic-dinamovci-nacnite-tortu-nula-je-u-portu-290308 (pristup 28.03.2021)

Muhvić-Dimanovski, V. (2005), *Neologizmi: problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A., Hriberski, D. (2016), Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku, na: http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/2016/02/25/uhljeb/ (pristup 20.06.2019)

Opačić, N. (2007a), 'Prodor engleskih riječi u hrvatski jezik', *Jezik*, 54(1), str. 22-27. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/45988 (Datum pristupa: 18.05.2019.)

Opačić, N. (2007b), 'Odakle stižu ozbiljnije prijetnje hrvatskom jeziku: izvana ili iznutra?', Lahor, 2(4), str. 279-291. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/21789 (Datum pristupa: 18.05.2019.)

Uredništvo, (2006), Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ. *Jezik*, 53(4): 159-159.

Vekić, N. (2020), Prošlogodišnja medijska buka polučila pojačano zanimanje. Glas Slavonije 22.2.2020.0 (online), https://www.glas-slavonije.hr/425031/5/Proslogodisnja-medijska-buka-polucila-pojacano-zanimanje (pristup 23.02.2020)

Vince, Z. (1978), *Putovima hrvatskog književnog jezika (Lingvisticko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora),* Sveučilišna naklada Liber, Zagreb

Vlašić, M. (2012), Tradicija purizma u hrvatskom jezikoslovlju, Karlovo sveučilište, Prag.

Vrcić-Mataija, S., i Grahovac-Pražić, V. (2006), 'Skrb za jezik na javnim gradskim prostorima', *Jezik*, 53(5), str. 177-187. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/17050 (Datum pristupa: 18.05.2019.)

Žanić, I. (2018), Najljepša pogreška u novoj povijesti hratskog jezika. *Jutarnji list* 3.2.2018. (online), https://www.jutarnji.hr/magazin/najljepsa-pogreska-u-novoj-povijesti-hrvatskog-jezika-kako-je-jedna-potpuno-nepravilna-rijec-postala-veliki-hit-koji-mnogi-proglasavaju-izrazom-godine/6996903/ (pristup 20.06.2019)

SAŽETAK

Ovaj se diplomski rad bavi tematikom koja me, kao i većinu javnosti, zaintrigirala pošto sam u medijima saznao o natječaju za novu najbolju hrvatsku riječ. Koliko su takve institucionalne tvorenice potrebne, hoće li uspjeti ući u svakodnevni govor te koja im je uopće svrha? Analizom mnogih knjiga, znanstvenih radova i doktorskih disertacija uvidio sam da mnogi lingvisti s velikim zanimanjem proučavaju baš to područje, no zaključak i odgovori na pitanja o uspješnosti infiltracije ili same potrebitosti institucionalnih novotvorenica nisu konačno definirani. Nameće se pojam jezičnog purizma, ili čistunstva kako ga neki autori nazivaju, koji je u ovim raspravama, po mom mišljenju, apsolutno nezaobilazan. Makar se motivi purista mogu lako pripisati nekom obliku nacionalizma, njih treba promatrati i kao lingviste koji žele dodatno obogatiti svoj materinski jezik, a ne samo koristiti tuđice i posuđenice jer je jednostavnije. Ankete provedene u sklopu ovoga rada pokazale su kako većina ispitanika tvorenice proizašle iz natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ *Dr. Ivan Šreter* ne koriste u svakodnevnom govoru, ne prepoznaju ih i ne pridodaju im bilo kakvu važnost nego ih samo smatraju zabavnom distrakcijom na nekom od internetskih portala. Uzorak ispitanika nije bio velik no – držim - dobar je i relevantan pokazatelj svijesti o spomenutoj nagradi i njenim učincima.

Ključne riječi: neologizam, novotvorenica, institucionalna tvorenica, purizam

SUMMARY

This thesis deals with a topic that, like most of the public, intrigued me because I learned in the media about the competition for the new best Croatian word. How much are such institutional coined words needed, will they be able to enter everyday speech and what is their purpose at all? An analysis of many books, scientific papers and doctoral dissertations has shown that many linguists study this area with great interest, but the conclusion and answers to questions about the success of infiltration of institutional coined words or theire need is not defined. The notion of linguistic purism, or purity as some authors call it, is imposed, which is, in my opinion, absolutely unavoidable in these discussions. While purist motives can easily be attributed to some form of nationalism, they should also be viewed as linguists who want to further enrich their mother tongue, not just use foreign and borrowed words because it is simpler. Surveys conducted as part of this paper showed that most of the surveyed did not use neologism that were created as a part of Dr. Ivan Šreter competition for the best new Croatian word, do not recognize them and do not attach any importance to them, but only consider them a fun distraction on internet portals. The sample of respondents was not large but - I believe - it is a good and relevant indicator of awareness of the mentioned award and its effects.

Key words: neologism, coinage, institutional coined word, purism